

Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist: Võšgorodskaja (Suure) tänava¹ kui Narva peatänava funktsioonid ja maine 1920. aastatel

OLGA BURDAKOVA

Tartu Ülikooli Narva kolledži vene keele kaasprofessor
Olga.Burdakova@ut.ee

JELENA NÖMM

Tartu Ülikooli Narva kolledži vene kultuuri lektor
Jelena.Nomm@ut.ee

Teesid: Käesolev artikkel on teine osa artiklite sarjast, mis on pühendatud kesklinna kujutiste ajaloolisele rekonstrueerimisele Narva lokaalses tekstis 1920. aastate venekeelse ajakirjanduse põhjal. Hoolimata sellest, et 1920. aastate ajalehtedes ei esitatud kesklinna mitte eraldi punktina või joonena linnakaardil, vaid suure piirkonnana, millest märkimisväärne osa langes kokku Südalinna haldusüksuse piiridega, tunnistati üks tänav (Võšgorodskaja / Suur tänav) selles piirkonnas tingimusteta peatänavaks.

Ajalehtedes esineb Võšgorodskaja kui tänav, mis täitis linnarahva elus kaubandus-, finants-, kultuuri- ja haridus-, demonstratsiooni-, promenaadi- ja sotsiaal-kommunikatiivseid funktsioone (koht pruutide ja peigmeeste valimiseks, kohtumiste ja linna uudiste vahetamiseks) ning oli sotsiaalse kontrolli objekt (ajakirjanikud ja linnaelanikud jälgisid tähelepanelikult hoonete, kõnniteede ja valgustuse seisukorda ning linnarahva käitumist sellel tänaval).

Märksõnad: ajakirjandus, ajalugu, kesklinn, Narva, Suur / Võšgorodskaja tänav

1. SISSEJUHATAVAD MÄRKUSED

See artikkel on loogiline jätk ajakirja eelmises numbris ilmunud artiklile “Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist (1920. aastate Narva venekeelse ajakirjanduse põhjal)”. Esimeses artiklis pakuti välja lähene-mine, kuidas rekonstrueerida linnaelanike ettekujutust kesklinnast ajaloo-lise materjali alusel. Narva 1920. aastate venekeelse ajakirjanduse (*Narvskii listok* (12.04.1923–22.11.1923), *Starõi Narvskii listok* (24.11.1923–27.02.1924), *Bõloi Narvskii listok* (06.03.1924–10.01.1925), *Narvskii listok* (13.01.1925–07.09.1926), *Starõi Narvskii listok* (19.09.1925–31.12.1929), *Narvskii listok* (07.01.1928–08.05.1928)) põhjal rekonstrueeriti linnaelanike ettekujutused Narva kesklin-nast: tehti kindlaks ajalehtedes kesksseteks nimetatud kohtade nimekiri ning kesklinn lokaliseeriti ja “geomeetriseeriti”.

Ajakirjandusest leitud kesksete aadresside hulgas paistab silma kesklinna peatänavana Võšgorodskaja tänav. Järgides sarja esimeses artiklis (Burda-kova & Nõmm 2025) pakutud lähenemist, püüab teine artikkel, mis põhineb 1920. aastate kohalikes venekeelsetes ajalehtedes mainitud Võšgorodskaja tänaval asuvate objektide ja seal aset leidnud sündmuste analüüsil ja tüpoloo-gial, vastata küsimusele, millised funktsioonid iseloomustasid Narva elanike jaoks kesklinna 1920. aastatel.

Tänav funktsionaalsuse tuvastamiseks eraldati eespool nimetatud aja-lehtedest kõik kontekstid, milles Võšgorodskaja tänavat mainiti, ning see-järel liigitati need vastavalt sellel tänaval asuvatele objektidele ja seal toi-munud sündmustele; registreeriti erinevate objektide / sündmuste arv ja nende mainimiste arv ajalehtedes. Koostatud andmebaasi täiendati seejärel teabega objektide kohta 1920. aastate Narva aadressiraamatutest: *Narva juht. 1924 a.* (1923); *Narva tööstus-kaubanduse juht. 1929* (1930). Vt selle sarja esimese artikli Lisa 2 (Burdakova & Nõmm 2025: 143–145).

2. VÕŠGORODSKAJA TÄNAVA MAINE 1920. AASTATE VENEKEELSES AJAKIRJANDUSES

Võšgorodskaja tänav ulatus läbi Südalinna keskosa lõunast põhja suunas: Her-manni tänavast Kraavi tänavani, millega piirnesid kaks väljakut – Raekoja plats ja Kooli plats. 1920. aastatel nimetas venekeelne ajakirjandus seda linna “peatänavaks” (vt Na glavnoi 1923; Jazvilo 24c; Vene 1926b; Jazvilo 1929), mis ilmselt peegeldas toonaste narvalaste arusaamu. Pole juhus, et narvalase kirja vormis kirjutatud humoorikates lugudes leidub seletusi lugejale, kes ei ole Narva tegelikkusega tuttav:

Ühel õhtul kõndisin mööda Võšgorodskaja tänavat (see on meie peatänav). Vaikus. Vastu tuli üks voorimees. Sõitis aeglaselt, ohjad lõdval, pea rinnal ja pomises mingit nukrat laulu. Kalessis istus mingi pisut purjus mees ja röökis tervele surnud peatänavale: "Hobust taga sunni kiiremini, sa veoloomade jõud!"² (Pismo 1924)

Peatänavana oli Võšgorodskaja tänav kaasatud nii ilmalikku kui ka kiriklikku pühadekultuuri. 1920. aastatel olid linna ilmaliku pühadekultuuri oluliseks osaks pidulikud rongkäigud mööda kesklinna tänavaid puhkpilliorkestrite saatel. Traditsiooniliselt võtsid nendest rongkäikudest osa Narva sõjaväegarnisoni üksused, omakaitseüksused, tuletõrjujad, gümnaasiumiõpilased ja skaudid. Rongkäigu marsruut hõlmas järgmisi tänavaid: Potštamtškaja / Posti tänav, Belaja / Valge tänav, Vestervalskaja / Vestervalli tänav, Rovjanaja / Kraavi tänav, Virskaja / Viru tänav, Germanovskaja / Hermanni tänav ja Võšgorodskaja / Suur tänav. Kesktänavatel toimusid regulaarselt päevased rongkäigud Eesti Vabariigi iseseisvuspäeval (24. veebruaril) pärast paraadi Peetri platsil (Den 1925a; Programma 1925; Porjadok 1926), invaliidide päeval (kindral Laidoneri nim invaliidide kapitali annetuste kogumise päeval) (Programma 1929), pärast skautide paraadi Peetri platsil (Parad 1926) ja koolide lõppemise puhul (Školnõi 1929). Üleriigilisel tuletõrjepäeval toimusid kesktänavatel öised tõrvikutega rongkäigud (Vt Obštšegosudarstvennõi 1925a; Obštšegosudarstvennõi 1925b; 3-ii obštšegosudarstvennõi 1926; Den 1927; Ko dnju 1928). Huvitav on see, et pidulikke rongkäike linna kesktänavatel võidi korraldada mitte ainult riigi- või linnapäeval, vaid ka näiteks Jaanlinna tuletõrjemeeskonna juhi M. N. Minise aastapäeva tähistamise puhul (Prazdnovanie 1929).

Raekoja platsil toimunud pidulike ürituste – puhkpilliorkestri kontsertide, vabaõhufilmide linastuste ja radiokontsertide – ajal oli Võšgorodskaja tänav rahvast täis (Den 1925b; Prazdnovanie 1927). Tänav muutus rahvarohkeks ka kirikupühade ajal. Võšgorodskaja ja Virskaja tänav nurgal asus Issanda Muutmise õigeusu katedraal. Suured kirikupühad (joulud, Kristuse ristimise püha (*kreštšenie* ehk kolmekuningapäev), Issanda sisenemine Jeruusalemma ("palmipuudepühapäev"), lihavõtted) kogusid katedraali Narva elanikke eri linnaosadest; kroonik, kirjeldades Kristuse ristimise püha ehk jumalailmumise püha (langeb kokku kolmekuningapäevaga) ristikäiku, jäädvustab suure rahvahulga, mis "täitis mitte ainult kogu kiriku, vaid tegelikult oli peaaegu kogu Võšgorodskaja tänav paksult rahvast täis" (Krestnõi 1926).

Narvalased tajusid Võšgorodskajat paraaditänavana ning käitumine sellel tänaval sai linnaelanike sotsiaalse kontrolli objektiks. Linnaelanike käitumise hindamisel peatänaval on ajakirjanike jaoks olulised kaks antiteesi: "linn – küla / eeslinn", "Euroopa – mitte-Euroopa". Nii mõistetakse ühes artiklis hukka saksa klubi Harmonie (Võšgorodskaja tn 8) uue kojamehe perekonna küla- ja "eeslinna" käitumine: müra, laste lärm ja kojamehe istumine

koos kodakondsetega klubi esitrepil, mis on suunatud Võšgorodskaja tänava poole – seda peetakse sündsusetuks ja kohatuks.³ Teises fõljetonis tuntakse peatänaval “euroopalikust kaugel asuva nähtusena” ära “sündsusetult lähikeses kleidis noor daam”, purjus “preili” roosas sukas, kes üritab laule karjuda, ja Võšgorodskaja tänava kõnniteel kõndiv hani (Jazvilo 1929).

Võšgorodskaja tänaval aset leidvad avaliku korra rikkumised (Zaderžanije 1926) meelitavad ligi pealtvaatajaid, politsei surub need maha ja nad ilmuvad ajalehtedes. Enamik neist on seotud purjutamise, joores meeste (V pjanom 1928) ja sagedamini purjus naiste⁴ lärmaka, metsiku ja sündsusetu käitumisega, mida kirjeldatakse kui “tänavakorralagedust” (Ulitsnoje 1924).

Päevasel ajal peeti Võšgorodskaja ja Virskaja tänavat “üheks kõige tihedama liiklusega kohaks linnas” (Manevrirovanie 1927). Mõõda Võšgorodskaja tänavat sõitsid voorimehed, taksod ja jalgratturid. Virskaja tänava nurgal, Peterburskaja võõrastemaja ees asus linnavõimude poolt lubatud takso- ja autoparkla (Stojanki 1926; Manevrirovanie 1927). Võšgorodskaja tänav oli vaatamata oma transpordilisele tähtsusele linna tänavate võrgustikus kitsas;⁵ elav liiklus sellel põhjustas sageli õnnetusi (Manevrirovanie 1927), sõidukite kokkupõrkeid (Neostorožnõi 1928; Opjat 1927; Stolknovenie 1928) ja jalakäijatele otsasõite (Neostorožnaja 1924). Talvel on linnavõimud võimalike liiklusõnnetuste ärahoidmiseks keelanud soome kelguga sõitmise Võšgorodskaja tänaval (Zapreštšeno 1928).

Ilmselgelt oli Võšgorodskaja tänav üsna rahvarohke ja seal olid omad alalised käijad. Lisaks avaliku korra rikkumistele meelitasid uudishimulike parve ka kentsakad juhtumid (näiteks pintsakusse riietatud koer⁶ Võšgorodskaja tänaval), mis osutusid kuulujuttude teemaks ja sellise ulatusega sündmuseks, et see vääris kajastamist ajalehe kohalikes uudistes. Fõljetonides kujutatakse Võšgorodskaja tänava elanikke sageli kitsa silmaringiga inimestena, kes on hõivatud tühja jutu ja väikekodanliku meelelahutusega:

Ja hoolimata sõdadest, revolutsioonidest ja igasugustest murrangutest on Rootsi arhitektuuri vanades kohmakates majades ikka veel seesama Gogoli ja Tšehhovi tüüpi väikekodanlane. Nagu ennegi, elu ilma mõtlemiseta, ilma võitluseta, vaikne, laisk, ümbritsetud tühise klatši, tühise tigiduse ja... süütute lõbustustega, näiteks koerale vana pintsakut selga panna ja teda peatänaval jooksmata lasta, öösel postkasti mustaks värvida, siivutu kirja seinale kleepida, kellelegi anonüümne kiri kirjutada, puiesteel olev pink tagurpidi ümber pöörata või isegi üle rinnatise jõkke visata.
(V. V. 1925)

Õhtusel ajal kui tänavavalgustus põles, muutusid Võšgorodskaja tänava kõnniteed lärmakaks ja rahvarohkeks (Volgin 1925) – tänav oli jalutus-käikude,⁷ meheleminekuemas tüdrukute vaatamise ja armukohtingute koht.

Foto 1. Võšgorodskaja (Suur) tänav Narvas, 1921–1935.

NLM F 385:9, Narva Muuseum SA
(<https://www.muis.ee/et/museaalview/2466016>).

Võšgorodskaja tänava rahva kombed olid ajalehtede följetonides ja rajošnikes⁸ satiiri objektiks. Tänavat kirjeldati kui peigmeestele jahipidamise kohta nii suvel kui ka talvel:

Minge õhtul Võškasse ja näete sada või kaks tuhvlikestes ja võrksukkades kergatsit iga tosina mehe kohta, kes ei tunne ära ühtegi praegust ägedat külma. Kogu see protsent tungleb Narva kõnniteedel asjata, et kohtuda peigmehega... Aga peigmees on haruldane ja kartlik lind, ta viilib naisevõtust meeledkindlalt kõrvale.
(Vene 1926a)

Följetonide autorid kujutavad naisi Võšgorodskaja tänaval häbematutena, kes lubavad endale liiga palju:

*Seaduse ees on preili puutumatus ise. [---] **Ta suudleb teid Võšgorodskaja peatänaval häbitult** ja teil jääb vaid puuder maha raputada, aga kui te proovite teha sama, siis halvimal juhul teid naitakse, aga kui te ei nõustu, siis valatakse teid happega üle.*
(Vene 1926b)

Satiirilistes žanrites kirjeldatakse Võšgorodskajat kui “armukirge õhkatvat” (Kleštš 1924b). Meestegelaste seas on kõige eredamad kujud prassimis-käitumisega noored mehed (“kohalikud ringitõmbajad, Võšgorodskaja naistekütid”⁹) ja vananevad mehed (“iharad saatürid”¹⁰), kes otsivad Võšgorodskajal armuseiklusi, kuid ei pea vastu karmile ilmale.

Kirjeldades õhtuse Võšgorodskaja tänava elanikke, kasutavad kirjandusliku ajakirjanduse autorid väga ilmekaid hinnangulisi keelevahendeid (peaaegu alati negatiivse konnotatsiooniga) kuni “seene” metafooride ahelani teoses “Väike följeton. Seentest”, kus autor kasutab seente nimesid (millest mõnedel on keeles fikseeritud metafoorne tähendus), et luua Võšgorodskaja tegelaste kujutisi, ning loob, lähtudes üldistest keelelistest metafoorilistest tähendustest, objektide välise ja assotsiatiivse sarnasuse põhjal tavalisest erineva metafooride ahela:

*Siis võib seeni võrrelda inimestega. Minge õhtul Võšgorodskajasse või Pimeaeda ja vaadake. Siin kõnnib väarikalt soliidne kommersant, kett vatsal, kaabu peas ja kepp käes; see on **puravik**. Tema taga on kaks **mürklit**, paberossid hambus, pintsakutes ja lühikestes pükstes. Ja siit tulevad kaks **sitaseent**: nende nina on puuderdatud, põsed ruuziga värvitud ja kõrvade lähedal on neil oimulokid. Kärbseseente peas on silmatorkavad kübarad, käes on vihmavarjud. Pingil istub vana **valge riisikas** ja selle kõrval noor pilvik. Siin on noorpaar – õhuke **kännuseen** koos punase **kuuseriisikaga**, ja neid konvoeerib punase kübaraga **kärbseseen**, s.t ämm. (Vene 1925)*

Gümnaasiumipoisid ja -tüdrukud (Žuk 1929) olid Võšgorodskaja tänaval alalised käijad, kes tegid möödujate kohta teravaid nalju (Jazvilo 1924b) ja häirisid linnaelanikke. Võšgorodskaja tänava kombeid käsitlevates följetonides ja rajošnikes kirjeldati neid sageli kui vaikuse, sündsusreeglite ja avaliku korra rikkujaid:

*A vot vam kartina povedenija našego molodogo pokolenija: **net na Võšgorodskoi ot nih motši, brodjat oni do polunotši, huliganstvom zanimajutsja, grubõmi võhodkami pereštšegoljat drug druga starajutsja, perehodjat oni prilitsija normõ, ne stõdjatsja nosit gimnazii formu. Tut u nih i šurõ-murõ, i ljubovnõje amurõ... Gde že vospitateli i klassnõje nadzirateli? Ili bezpravstvennosti v ugodu i eto nado stšitat za svobodu? Grustno.***

[Ja siin on pilt meie noore põlvkonna käitumisest: **nendest pole pääsu Võšgorodskajal, nad longivad siin südaööni, tegelevad huligaansusega, püüavad üksteist jämedate tembutustega**

üle trumbata, ületavad sündsuse piiri, häbenemata kanda gümnaasiumivormi. Neil on siin mehkeldus ja armumängud... Kus on kasvatajad ja klassi järelevaatajad? Või peaksime kõlblusetuse meeleheaks pidama seda vabaduseks? See on kurb.] (Kleštš 1924a)

Satiiriliste teoste autorid on nõrдинud noorte õpilaste ülbe käitumise pärast, kes käituvad linna peatänaval nagu külas, ja pöörduvad õpetajate poole, kes pole õpetanud gümnaasiumiõpilastele, kuidas linnas inimväärselt käituda:

*Vot na Võške gimnazistõ – razguljalis kak artistõ, vo edinu ot subbot – eto videl ves narod. Ljudi s verboi šli molitsja, ot žiteiskih smut zabõtotsja, nu, a tut bez vsjakih slov – vidjat tselõi polk oslov. **Hodjat s verboju po Võške, totšno v Zahonje maltšiški, gimnazistõ tam i tut – po nogam prohožih bjut. Ot takogo razvletšenja, ja skažu vam bez stesnenja, upasi, izbavi Bog – žal kostjumov i sapog. I ažurnõje tšulotški budut pomnit verbõ potški, ved ot nih zaštšitõ net – i v itoge mnogo bed. Ne mešalo b hot natšalstvu prekratit sije nahalstvo i parnišek nautšit, kak po ulitse hodit. S prilitšijem!**¹¹*

[Ühel laupäeval Võškal lõbutsevad gümnaasiumiõpilased nagu artistid, kogu rahvas nägi seda. Pajudega inimesed läksid palvetama, et unustada elumured, noh, ja siin näevad nad (ilma pikema jututa) tervet eeslite väge. **Nad kõnnivad pajudega Võškal, täpselt nagu poisid Zahhonje külas,** gümnasistid löövad siin ja seal vastumöödujate jalgu. Ütlen teile häbenemata, hoidku jumal sellise meelelahutuse eest – kahju ülikondadest ja saabastest. Ja pitsukad mäletavad pajupungi, sest nende vastu pole kaitset – ja lõpuks on palju häda. Poleks paha kas või ülemustel see jultumus lõpetada ja **õpetada poisihakatistele, kuidas tänaval kõndida.** Korralikult!] (Žuk 1927)

Talvepühadel ja koolivaheajal oli Võšgorodskaja tänav osa gümnaasiumiõpilaste õhtusest ja öisest meelelahutusprogrammist, mis koosnes filmilastustest kinodes Koit ja Skating, jalutuskäikudest mööda “Võškat” ja tantsumisest kuni kella viieni hommikul (allpool on teksti sõnasõnaline tõlge, originaal on luules):

*Na **Võšgorodskoi** šum ja smeh!
Tolpa vesjolaja trotuara
Ne priznajot nitšut: u vseh
Pohmelje zimnego ugara.
Liš tolko sumerki padut,
Liš iz gimnazii raspuskajut –*

**Na Võšku vse stremglav begut
I verenitsami šagajut.**

Blesnul u "Koita" už fonar,
Vitrinoi "Sketing" zazõvajet...
"Tšego že ždat? V kinošku žar!
Tam Garri Lidtko sam igrajet".
Tuť, smotriš, muzõka gremit,
Vizžit, skripit orkestr džaz-benda,
I, sohranjaja tšinnõi vid,
Tolpa "tšarlstonit" ohne Ende...
Hripit džaz-bend... Domoj pora,
Ved otдохnut do Võški nado,
Tštob zavtra do 5 utra
Vnov "tšarlstonit" do upada.
No malo polzõ dast i son:
Trevožno "truženikam" spitsja,
Kinoška, Võška i tšarlston
Pootšerjodno vsem im snitsja...

[**Võšgorodskaja tänaval** on müra ja naer! Lõbus rahvahulk ei püsi kõnniteel üldse: kõikidel on talvehullustuse pohmelus. Nii kui saabub hämarus, nii kui õpilased gümnaasiumidest välja lastakse – **kõik tormavad ülepeakaela "Võškale" ja kõnnivad hanereas**. "Koidu" latern juba vilkus, "Skatingu" vitriin meelitab... "Mida siis oodata? Tõtta ruttu kinno! Seal mängib Harry Lidtko ise." Siin, nagu näha, muusika mürtsub, džässbändi orkester vingub ja kriiksub, ja, säilitades väarika välimuse, rahvahulk vihub "tšarlstoni" *ohne Ende*... Džässbänd rägiseb... On aeg koju minna, peab ju enne Võškat puhkama, et homme kella viieni hommikul võiks jälle nõrkemiseni "tšarlstoni" vihtuda. Aga isegi unest on vähe kasu: rahutult magavad "töoinimesed", nad kõik näevad unes kordamööda filmi, Võškat ja tšarlstonit...] (Zoil 1927)

Gümnasistid olid sageli ajakirjanike satiiri objektiks ja mitte juhuslikult, nad olid Võšgorodskaja tänava lahutamatu osa, kuna siin asus palju haridusasutusi.

3. VÕŠGORODSKAJA TÄNAVA FUNKTSIOONID

3.1. Kultuurharidusasutused, ühiskondlikud ja kutseorganisatsioonid, ajalehtede toimetused Võšgorodskaja tänaval

Võšgorodskaja tänaval oli mitu üldharidusasutust: Linna algkool (Võšgorodskaja 18) (Zasedanije 1927), Saksa koguduse algkool (Võšgorodskaja 3) (Narva 1923) ja Narva vene emigrantide gümnaasium (Võšgorodskaja 2) (Volgin 1924), mille juurde kuulus ka vanemate poiste internaatkool (Võšgorodskaja 1) (V emigrantskoi 1928). Gümnaasiumi õpilased olid vene emigrantide perede noored kogu Eestist (Volgin 1924).

Võšgorodskaja tänaval asuvates hoonetes peeti õhtuti kursusi: G. K. Grafi kommertsteaduste kursused (Võšgorodskaja 10, korter 5) (Kursõ 1924), E. Thomsoni kommertskursused ja eesti keele kursused (Võšgorodskaja 10, korter 8) (Pri kommertšeskih 1925).

Võšgorodskaja tänaval pakkusid asutused ja eraõpetajad mitmesuguseid huvikursusi ja meistriklasse. Siin tegutses M. A. Mihkelsoni naiste käsitöökool (Võšgorodskaja 13, korter 2) (Tšastnaja 1923), Vene Rahvusliku Liidu Narva osakond korraldas kulinaariakursusi (Võšgorodskaja 28) (Kulinarnõje 1927), A. Narbut pidas Narva Naisseltsi ruumides (Võšgorodskaja ja Rõtsarskaja tänav nurgal) moeantukursusi (Kursõ 1927), E. Grüntal andis kitarri- ja mandoliini õppimise individuaal- ja rühmatunde (Võšgorodskaja 7, korter 6) (Jevgeni 1926) ning Narva Loomakaitse Selts korraldas oma ruumides (Võšgorodskaja 16, korter 2) linnumajade ehitamise meistriklasse (Gernet 1928).

Võšgorodskaja tänav oli linna kultuurielu keskpunkt. Siin, Võšgorodskaja 8 (VI Vsegosudarstevnõi 1924), asus üks Narva vanimaid klubisid – Saksa klubi Harmonie (1806–1939) (Garmonija 2001), mille hoone oli ajalehekuulutustes orientiiriks linna naaberobjektide asukoha määramiseks (“klubi Harmonie vastas”) (Besplatnõi 1925). Klubi ruumides peeti muusikakontserte (Kontsert 1929), heategevusõhtuid (Vetšer 1929), balle, maskiballe moeorkestri Iki-bänd muusika saatel (Klub 1929) ning seltsi Svjatogor ja Vene üliõpilasseltsi jõuluõhtuid (Roždestvenskije 1929).

Narva Naisseltsil olid ruumid Võšgorodskaja tänaval, selts pakkus ruumi haridusnäitustele (Võstavka 1926), muusikakontsertidele (Utšenitš. kontsert 1929) ning tegeles noorte kultuurilise vaba aja korraldamisega, nt moeantukursused (Kursõ 1927), käsitöökursused (Kursõ 1929b). 1928. aastal alustas Võšgorodskaja 1 asuvas majas tööd spordi- ja haridusselts Svjatogor. Seal tegutsesid muusika-, kirjandus-, religiooni- ja filosoofia- ning spordiringid (prantsuse maadlus ja raskuste tõstmine), toimusid maleturniirid, “pühapäevakud” populaarteaduslike loengute ja kontsertidega ning tellimisel korraldati teejoomisi (Muzõkálnõi 1928; V Svjatogore 1928a; V Svjatogore 1928b; Obštšeje 1929; Molnienosnõi 1929).

Kutseorganisatsioonide liikmed pidasid koosolekuid Võšgorodskaja tänaval: tubakavabriku Regina hoones (Võšgorodskaja 23) tegutses Demobiliseeritud Sõjaväelaste Liidu Narva osakond, Brunsi raamatupoes (Võšgorodskaja 7) asus Narva Kaupmeeste Selts (Narva 1923).

Võšgorodskaja tänaval oli mitu raamatukogu ja lugemissaali. Majas nr 16 asus raamatukaupmeeste vendade Roosipuude raamatukogu, kus oli eesti, vene ja saksa keelsete raamatute kojulaenus (Poslednije 1925). 1926. aastal avati vendade Roosipuude eesti-vene-saksa raamatukogu uuel aadressil Võšgorodskaja 24, kus oli tasuline laenus (Biblioteka 1926). 1927. aastal kolis Narva Linna Eesti Selts lugejate arvu suurenemise tõttu oma lugemissaali Võšgorodskaja 18 asuvasse linnamajja, kus külastajatele pakuti ajakirjandust kolmes keeles (eesti, vene ja saksa) (O pomeštšeni 1927).

Narva ajalehtede omanikud püüdsid üürida ja osta ruume toimetuste, kontorite ja filiaalide jaoks Võšgorodskaja tänaval: *Narvskii Listokil* oli oma kontori filiaal vendade Roosipuude raamatupoes (Võšgorodskaja 16) (Otdelenije 1923), 1924. aastal asusid ajalehe *Bõloi Narvskii Listok* toimetuse ja peakontori oma majas aadressil Võšgorodskaja tänav 7 (Redaktsija 1924) ja filiaal oli A. G. Grigorjevi pärijate raamatupoes (Võšgorodskaja 1) (Otdelenije 1924), aga alates 1925. aastast töötasid *Starõi Narvskii Listoki* toimetuse, peakontori (Redaktsija 1925) ja filiaal (Otdelenije 1925) samadel aadressidel. 1929. aastal asusid aadressil Võšgorodskaja 1 Narva eestikeelse ajalehe *Meie Elu* (kirjastaja O. G. Nilender) toimetuse ja kontori (Narva 1930).

Võšgorodskaja 1 aadressil olid O. G. Nilenderi trükikoda (Štraf 1924), kus trükiti ajalehte *Starõi Narvskii Listok*, ja A. Grigorjevi pärijate trükikoda, kus vormistati trükiseks *Narvskii Listok* ja *Bõloi Narvskii Listok*. Võšgorodskaja 17 hoones asus veel ühe venekeelse ajalehe *Poslednije Izvestija* (1920–1927) kontori (Pomogite 1924), ajaleht alustas emigrandiväljaandena ja püüdis hiljem saada kogu Eesti vene rahvusvähemuse ruuporiks. *Poslednije Izvestijat* avaldati Tallinnas, kuid ajalehel olid kohalikud korrespondendid kogu Eestis (Issakov 2001: 239).

Venekeelsete ajalehtede suur hulk väikelinnas ja nendevaheline konkurents sai ajakirjanike ironia objektiks, nad nimetasid Narva olukorda “ajalehekiheluseks” (Jazvilo 1924a) ja võrdlesid uute ajalehtede avamist seente ilmumisega pärast vihma. Narva vene ajalehtede toimetuste vahel olid keerulised suhted (Issakov 2001: 242–243), mis aeg-ajalt mõistukõnelises vormis, vihjete ja mõistaandmiste kujul peegeldusid ajalehtede lehekülgedel.¹²

Kirjanduslikes fõljetonides on Võšgorodskaja tänavat kujutatud kirjanike, ajakirjanike ja kohalike ajalehtede toimetajate kohtumispaigana (Sergejev 1926): “kaks lahutamatu” ajakirjanikku jooksevad mööda Võšgorodskajat ajalehematerjali jahil (Nevidimka 1928) ja kirjanikud kohtuvad seal, kurtes, et skandaalsed teemad on linnas ammendunud:

Võšgorodskaja tänava nurgal kohtasin kohaliku ajalehe toimetajat. Ta kõndis mööda, nii kurb ja mõtlik. Ta vaatas pilkavalt puhtaid väikeseid maju ja hooldatud kõnniteid ning ohkas sügavalt. – Mille üle te ohkate? – küsisin. – Te peaks õnnelik olema. Vaat kui õnnis on ümberringi! Narvat ei tunne äragi! – See on tõsi, – ütles ta mõtlikult, – aga minu ajalehes pole enam midagi kirjutada. Meie linnaisad on nüüd õigel tasemel, mitte midagi pole kurta! Aga enne! – Siin elavnes toimetaja ja ta näole ilmus taas naeratus – igal sammul oli “marterjal”¹³, igal kohtumisel oli samuti “marterjal”. (Ven 1924)

3.2. Vaba aja veetmise asutused ja võõrastemajad Võšgorodskaja tänaval

Vaba aja veetmise asutused ja hotellid olid samuti koondunud Võšgorodskaja tänavale. Kuni 1929. aasta suveni (Artilleriiskoje 1929) asus G. Kramereri majas aadressil Võšgorodskaja 21 suurtükiväeohvitseride kasiino (Otravlenije 1926). Võšgorodskaja tänava algusest kuni Raekoja platsini asusid esimese järgu võõrastemajad-restaurantid. Võšgorodskaja ja Virskaja nurgal (Võšgorodskaja 9 / Virskaja 13) oli võõrastemaja-restaurant Peterburg (Otdajotsja 1925; Peterburg 1924), mida vene ajakirjanduses nimetati ka Peterburgskaja ja Petrogradskaja (alates 1925. aastast kuulus hotell G. Tenzingile;

Foto 2. Võõrastemaja-restaurant Peterburg Narvas, 1935.

Tartu Ülikooli raamatukogu, kunstiajalooline fotokogu
(<http://hdl.handle.net/10062/35847>).

1929. aastal oli hotelli omanik N. V. Hrisanfov (Peterburg 1929)). Kursini majas aadressil Võšgorodskaja 10/12 asus võõrastemaja–restoran Severnaja (Severnaja 1923). 1923. aastal andis Karl Ernits hotelli pidamisõiguse üle B. Langele (Zasedanije 1923). Kuni 1925. aastani asus aadressil Võšgorodskaja 28 restoran, mille omanik oli algul J. A. Pruuli, seejärel Glebov (Peredajotsja 1923). Aadressil Võšgorodskaja 30 oli võõrastemaja–restoran Central (omanik J. Pruuli, hiljem A. Pruuli) (Tsentral 1924). Kuni 1924. aasta veebruari lõpuni asus samal aadressil (Võšgorodskaja 30) võõrastemaja–restoran Moskva (omanik Stepan Kudrāvtsjev) (Narva 1923). 1920. aastatel oli Ušarovi majas (Võšgorodskaja tn 23) Johan Luutuse söökla (Porjadok 1929; K zasedaniju 1929; Stolovaja 1929). Alates 1929. aastast oli aadressil Võšgorodskaja 18 Turistide maja (Zasedanije 1929).

Ilmselt olid need Võšgorodskaja tänaval asuvad vabaajaasutused rahva seas populaarsed. Pole juhus, et vene proosakirjanik Vassili Nikiforov (1900–1941), kes avaldas oma teoseid Narva ajalehtedes Vassili Volgini pseudonüümi all, kirjutas 1925. aastal, rahvaülikoolide loengute vähese küllastatavuse üle kurtes:

Kõndige õhtul mööda Võšgorodskaja tänavat ja näete meie publikut tundide kaupa mööda räpast, kitsast ja lärmakat kõnniteed uitamas. Restoranid ja kinod on rahvast puupüsti täis, aga rahvaülikoolid on tühjad. (Volgin 1925)

Võõrastemaja–restoran Central ilmselt ei vajanud reklaami: reklaamikuulutused (ainult kuus meie andmebaasis) ilmusid harva¹⁴ – ainult seoses mõne uuendusega – näiteks restorani avamine pärast renoveerimist (Tsentral 1924) või uue džässbändi kontserdid (Jazz-Band 1925).

Vaatamata väikesele reklaamide arvule leidub võõrastemaja–restorani Central nime ajalehtede lehekülgedel sagedamini (54 mainimist): kuulutustes tööjõu (kelner, puhvetipidaja, naiskokk, nõudepesuja, pesunaine, lapsehoidja) palkamise kohta – 10 (nt Kelnerša 1925), võõrastemaja üürnike kuulutustes pakutavate teenuste kohta (käsitöökursused – 1 (Obutšenije 1928), juveelide ja väärtpaberite kokkuost – 2 (nt Kuplju 1927), hiromandi teenused – 6 (Izvestnõi 1928), uudissõnumites (13) võõrastemaja–restorani omaniku surma kohta (nt O kontšine 1925), hotelli omandiõiguse üleandmise kohta lesele (nt Zasedanije 1925), kõrtsimaksu jagamise kohta (nt Raspredelenije 1926) jne, linnaelanike õnnitlustes lihavõtte- ja jõulupühade puhul – 6 (nt Pozdravljamem 1926, võõrastemaja–restorani omanikud olid tuntud ettevõtjate seas, kes igal aastal õnnitlesid linnaelanikke nende pühade puhul) ja lõpuks teiste ettevõtjate reklaamides, kus maja aadress oli täpsustatud hotelli asukohaga (“hotelli “Central” vastas” – 10 (nt Zubnoi 1928)).

Restoranis Central olid ühiskasutatav saal ja erakabinetid. Restoran pakkus küllastajatele sooje roogasid ja külmade eelroogadega puhvetit. 1924. aastal mängis restoranis õhtuti (kell 18.30–23.00) keelpilliorkester (Tsentral 1924),

mille 1925. aastal asendas Jazz-Band (salongikvartett A. V. Kirilenko juhatusel) (Jazz-Band 1925). Ajalehed kajastasid selle asutuse mainet kui “imelist restorani, mis on ennast parimast küljest näidanud”, kritiseeriti vaid restorani trioorkestrit, mis hiljem asendati džässbändiga (Salonnõje 1924). Restorani renditi pidulikeks üritusteks (nt aastapäevad (Bõvšii utšenik 1928)) ja kokkutulekuteks (nt gümnaasiumi vilistlaste kokkusaamine (K svedeniju 1926)).

Ilmselt külastas restorani respektabel seltskond. Tähelepanuväärne on see, et ajalehtedes ei ole teateid varguste kohta Centrali restoranis (erinevalt Peetri platsi restoranidest, teemajadest ja õllesaalidest, kus selliseid juhtumeid registreeriti regulaarselt – 16 vargust aastatel 1923–1929). 1920. aastatel ilmus Centrali restoran kriminaalkroonikas vaid üks kord seoses kõmulise juhtumiga (1924): restoranis puhkas ohvitseride grupp, kellest üks läks mõne aja pärast koos naisega oma kabinetti ja lasi end seejärel naise ja tuttava ees maha ning ka tema naine üritas enesetappu sooritada (Samoubiistvo 1924).

Võõrastemajas Central toimusid aeg-ajalt kriminaalsed juhtumid:¹⁵ alates võõrastemaja üürnikelt (Kraži 1925) ja hotelli töötajatelt (Kraži 1927) raha varastamisest ning klientide keeldumisest arvete tasumisest (Samozvannõi 1929) kuni võltsitud õlle müümiseni puhvetis¹⁶ ja salakaubavedajate kinni pidamiseni tubades.¹⁷

Võõrastemaja-restorani Central hoone oli üks tähelepanuväärsemaid hooneid Võšgorodskaja tänaval, mida kõik linnaelanikud hästi tundsid (pole juhus, et Central oli orientiiriks ka teiste aadresside määramisel); restorani köögil oli hea maine.

Võõrastemaja-restorani Severnaja on mainitud ajalehtedes reklaamides (8 kuulutust), kuulutustes pesunaise ja naiskoka palkamise kohta (üks kuulutus) (Trebujetsja 1923b), uudissõnumites linnavolikogu koosolekute kohta, hotelli sulgemise / avamise kohta, kõrtsimaksu kohta (5 sõnumit).

Severnaja reklaamis oma teenuseid väga napilt (ainult kaheksa reklaamikuulutust aastatel 1923 ja 1925). Reklaam oli suunatud külastajatele ja kohalikele ärimeestele. Restorani kogenud peakokk M. I. Tretjakevitš pakkus külastajatele hommiku-, lõuna- ja õhtusööke; puhvetis olid külmad ja soojad eelroad, kohaliku ja välismaise toodangu veinid ja liköörid, eri sorti õlu; õhtuti mängis külalistele kontserttrio (Severnaja 1923; Severnaja 1925).

Sagedamini mainitakse ajalehtedes võõrastemaja-restorani Severnaja seoses kriminaalsete ja skandaalsete juhtumitega (19 uudissõnumit) ning need uudised kujundavad väga kahtlase mainega asutuse kuvandi. Politseikroonikas on teatatud Severnajas toimunud vargustest (Kraži 1924a; Kraži 1924b; Poimannõi 1924; Prostitutka 1926; Otvratitelnaja 1928; Vzломštšiki 1928; Karmannõje 1928), varastati raha restoranikülastajatelt ja vara hotellitubadest, rikkumistest võõrastemaja-restorani korrashoius (Slabaja 1923; Restorannaja 1928; Prijezžego 1928; Za narušenije 1929), joodikute mürglitest (Udar 1928; Napadenije 1928), mis sageli lõppesid kakluste ja pussitamistega (Ubiistvo

1928; Bolšaja 1928; Žertvõ 1929; Smertelnoje 1929), prostitutsioonist ja lõbumaja pidamisest hotellitubades (Prostitutka 1926; Dom 1928; Notšnõje 1928). Skandaalid ja rikkumised viisid isegi võõrastemaja-restorani ajutise sulgemiseni 1929. aasta jaanuari alguses Siseministeeriumi korraldusel (Severnaja 1929a); 1929. aasta jaanuari lõpus jätkas hotell oma tööd (Severnaja 1929b).

Võõrastemaja-restoran Peterburg avati uuesti pärast kapitaalremonti 1924. aastal (Peterburg 1924). Hotelli omanikud panid aastatel 1924–1925 üles seitse reklaamkuulutust, ilmselt selleks, et linnaelanikele pärast tegevuspausi meelde tuletada oma olemasolu. Reklaamkuulutuste järgi pakkus võõrastemaja-restoran esimese järgu asutuse kohta standardteenuseid: soojad toad; soojad ja külmad road, kohalikud ja välismaised joogid, restoranis erakabinetid ja õhtuti muusikaprogramm virtuoosse viiuldaja Ōunapuu juhatusel (Pervoklassnaja 1925).

Turistide maja avati 1929. aastal linnavolikogu otsusega (Zasedanije 1929; Finskije 1929). Linnamajas aadressil Võšgorodskaja 18 eraldati teisel korrusel Turistide majale ruum, kus said ööbida Narva saabunud turistid–ekskursandid; neile pakuti seal ka lõunat.

3.3. Finantsasutused ja kaubandusettevõtted Võšgorodskaja tänaval

Võšgorodskaja tänav oli 1920. aastatel linna finants- ja kaubanduselu keskus. Aadressil Võšgorodskaja 18, tegutses Narva vanim pank (asutatud 1873. aastal (Narvskoje 2011)) – Narva Vastastikune Krediit Ühisus, mis andis oma liikmetele laene ja korraldas panditud ja lunastamata väärtpaberite ja vara müügiks oksjoneid (Auktsion 1927). Võšgorodskaja tänava alguses vasakul pool (Võšgorodskaja 4) paistis silma Eesti Panga hoone, mis oli tolleaegsetele linnaelanikele orientiiriks: *Starõi Narvskii Listoki* kontori kuulutustes ja erakuulutustes mainiti otsitud aadressi sageli Eesti Panga hoone suhtes (“Eesti Panga vastas” (nt Besplatnõi 1925)). Aadressil Võšgorodskaja 17 asus Eesti Kindlustuse Aktsiaseltsi Polaris kontor¹⁸ (Polaris 1923), mis tegeles vallas- ja kinnisvara kindlustamisega tulekahju, õnnetusjuhtumite, kahjustuste, sissemurdumiste jms vastu.

Foto 3. Eesti Pank Narvas Võšgorodskaja (Suurel) tänaval.

Foto autor Osvald Haidak. Narva. Suur tn. NLM F 635:139, Narva Muuseum SA (<https://www.muis.ee/et/museaalview/1339358>).

Võšgorodskaja tänav oli 1920. aastatel kaubandusliku tähtsusega. Nagu kirjutas kuulus Narva fõljetonist: “Võšgorodskaja tänaval torkab silma kaupluste rohkus” (Jazvilo 1929).

Tööstuskaupade kauplused. Valmisrõivaid ja pudukaupu müüsid kauplus Universal (majas nr 14 (nt 10 dešjovõh 1925)), Roman Poljakovi meesterõivaste kauplus (nr 5 (nt Magazin 1928)), Eduard ja Helene Nasolevitschi moekauplus (nr 7 (Narva 1923; Narva 1930)), A. Koppi kübarapood (nr 10, Kursini majas (Prodajotsja 1923)) ja Ivan Krotkovi pudukauplus (nr 20 (Narva 1923)).

Narva Issanda Muutmise peakiriku ees asus rida ühekorruselisi poode, mida ajakirjanduses kutsuti “katedraali” või “kiriku” reaks. See “katedraali rida” kauplusi ulatus mööda Võšgorodskaja tänavat ja moodustas katedraali territooriumi ümber omamoodi kiviaia. Issanda Muutmise katedraali kirikuvanem vastutas katedraali rea kaupluste rentimise eest (Vnimanije 1923). Katedraali reas majas nr 11 asus korraga mitu galanteriikauplust – Adolf Ratasepa pudukauplus (Galantereinõi 1925), Abram Donitsi pudukauplus (A. Donitsu 1927), Georg Petermanni pudukauplus (Magazin 1925a), Leon Rosenbergi pudukauplus, Eduard Palgi pudukauplus (Narva 1923) ja Z. Gehni pudukauplus (Narva 1930).

Võšgorodskaja tänaval oli kaks suurt kingakauplust: kuni 1927. aastani Roman Poljakovi mehaaniliste jalanõude kauplus Union (majas nr 7 (Union 1924)), A. Sääse kingapood ja töökoda (nr 20, alates 1927. aastast Võšgorodskaja 7 (Po samõm 1925)). Katedraali reas asus ka B. Ferdmanni väike kingsepapood (majas nr 11 (Narva 1930)).

Foto 4. Narva Issanda Muutmise peakirik, “kiriku rida”, umbes 1900.

AM 12775:6 F 11751:6, Eesti Ajaloomuseum SA
(<https://www.muis.ee/et/museaalview/2443697>).

Samas paiknes kompaktselt kolm tekstiilikauplust: Narva vanim manufaktuurikauplus, mis kuulus Georgi Rumäntsevile (majas nr 19 (Požertvovavšije 1928)) ja kus lisaks kangaste müümisele jagati ka pileteid kultuuriüritustele (kontserdid, etendused, luuleõhtud, loengud); Jüri Luikmeli tekstiilikauplus (nr 22 (Manufakturnõi 1923)), mis kolis Peetri platsile 1925. aastal; Leib Grinbergi tekstiil-, moe-, pudu- ja kübarakauplus (majas nr 23 (K predstojaštšemu 1925)), mis kolis Hermannii tänavale 1928. aastal.

Võšgorodskaja tänaval leidis ka muid spetsialiseeritud kauplusi. Näiteks linna esimene mööblikauplus (asutatud 1895. aastal), mis kuulus I. Kivistikule (Võšgorodskaja 32, oma maja (K prazdniku 1925)), Singeri esinduskauplus¹⁹ (majas nr 21 (Šveinõje 1925; Kursõ 1929a)), kus müüdi ja parandati õmblusmasinaid, õpetati klientidele tasuta kunsttikkimist, väljalõikamist ja õmblemist ning jagati ka pileteid tantsuõhtutele ja kontsertidele; Aleksander Treubergi elektrikaupade kauplus Elektra (nr 23, alates 1927. aastast Võšgorodskaja 9 (Predlagaju 1923; Tšudskoje 1929))²⁰; Ivan Krotkovi mänguasjapood (nr 20 (Auktsion 1925)); antiigipood ehk “Juhuslike asjade pood” (nr 23, 1. korrus), mis ostis mööblit, maale, gravüüre, ikoone, statuette jne (Magazin 1925b); pood Trud (Magazin 1925c), mille avas 1925. aastal Narva Issanda Muutmise katedraali vaeste abistamise komitee “katedraali” (või “kiriku”) reas majas nr 5 ja mille kaudu said puudustkannatavad pered müüa oma kodutöönduskaupu (kuusehteid, soome kelke, laste mänguasju, lambivarje jne). Sellel üllal teol oli oma varjukülg, mida märkisid kohalikud fõljetonistid: kritiseeriti poe kehva kütmist ja mõnede naispatroonide mitte kristlikku käitumist.²¹ 1929. aastal pood suleti (Kazilbaš 1929).

Raamatu- ja kirjutustarvete kauplused. Kaubanduse mõttes ainulaadsed olid Võšgorodskaja tänava raamatu- ja kirjutustarvete kauplused: A. Grigorjevi pärijate raamatukauplus (majas nr 1) pakkus õppe-, teatme- ja ilukirjandust (Knižnõi 1923); vendade Roosipuude raamatu- ja kirjutustarvete kaupluses (nr 16 (K predstojaštš. 1925), alates 1926. aastast Võšgorodskaja 24 (Utšebniki 1926)) oli suur valik kooliõpikuid eesti, vene ja võõrkeeltes, müüdi koolitarbeid, grammofone ja heliplaate, samuti kohvreid ja nahktooteid; kirjutustarvete kauplus Kool (Izveštšeniye 1926), mis asus alates 1926. aastast aadressil Võšgorodskaja 16 (vendade Roosipuude endistes ruumides), pakkus koolitarbeid, õppe- ja lastekirjandust, kuusehteid, jõulukuuseküünlaid ja bengali tulesid; raamatukaupluses Vironia (majas nr 11) müüdi uusi raamatuid, vene emigrantide ajakirju, paberit, kantselei- ja koolitarbeid, postkaarte ja portfelle (Bibliografija 1923); nimetatute kõrval tegutsesid samal tänaval ka Nikolai Koiksoni raamatukauplus (nr 9 (Roznitšnaja 1923)); Johannes Brunsi raamatukauplus (nr 7 (Po slutšaju 1924)) ja O. Nuudi kirjutustarvete kauplus (nr 23 (Natsionalnõi 1927)). 1920. aastatel tegutsesid Võšgorodskaja tänava raamatukauplused kohalike ajalehtede jaemüügipunktidenä ning haridus-, kultuuri- ja vabaajaurituste piletite levitamise kohana.

Toidukauplused. Võšgorodskaja tänaval olid liha- ja piimatoodetele spetsialiseerunud toidukauplused: Ferdinand Leinfeldti vorstikaubandus (nr 23, Ušarovi maja (Leinfeldt 1925)), Alfred Leinfeldti vorstipood (nr 18 (Leinfeldt 1925)), O. Schneideri lihapood (nr 23 (Drama 1927)), Gustav Nestori vorsti- ja gastronoomikaubandus (nr 16 (Kolbasnaja 1928)), Tapa vorstikaubandus (nr 12 (Tapskaja 1927)), Jan Pallo piimatalu (nr 23 (Pallo 1927)), mis 1928. aastal asendus E. Pokki piimanduse ja koloniaalkaubandusega, ning OÜ Puhtus piima- ja vorstipood (nr 21 (Narva 1923)).

Aadressil Võšgorodskaja 9 / Kirotsnaja 8 asus Gustav Tensingi pagariäri (Nedopustimoje 1926), samuti asusid Võšgorodskaja tänaval pagaritöökoad ja kondiitrikauplused-kohvikud: Rudolf Luige pagariäri ja leivakauplus Aare (nr 6, Jungi maja (Postanovlenija 1927)); Aleksander Ärtise kohvik-kondiitriäri ja pagariäri (nr 22 (Pianino 1925), mis 1926. aastast tegutses Kressi majas, nr 20 (Kafe-Konditerskaja 1926)) ning Rudolf Valdmanni kohvik ja kondiitritoodete kauplus (nr 19 (Kofeinaja 1925)). Võšgorodskaja tänaval asuvad kohvikud, pagari- ja kondiitritöökoad olid linnaelanike seas ilmselgelt populaarsed, mis kajastus ka ajalehtede fõljetonides:

*Läksin tagasi Võšgorodskaja tänavale ja tahtsin nii väga kohvi koos saiakestega, et ei suutnud vastu panna ja läksin sisse. – Preili... Aga miks te naerate? Mulle kohvi saiakesega, aga mitte nii mustake kui teie, vaid pisut pehmem ja säravam, nagu teie naabrinaine. **Aga pagariäris on just nagu klubis, kui istusin, nägin küll paljusid. Jälle räägiti, aga enamasti naistest ja üldse...** (Vjun 1924)*

Foto 5. Vaade Valdmanni kohvikule Narva Raekoja platsilt.

Foto autor Osvald Haidak (ERM Fk 3047:510); Eesti Rahva Muuseum (<https://www.muis.ee/et/museaalview/4032637>).

Võšgorodskaja tänava kondiitriäride saiakesed innustasid kohalikke kirjanikke, kes ei suutnud oma loomingus vastu panna üsna banaalsetele võrdlustele: **“Tema on kenake neuu Manja, pehme ja punnis nagu saiake Valdmanni kondiitriärist, mis asub Võšgorodskaja ja Rõtsarskaja tänava nurgal”** (Baranov 1923).

1920. aastatel olid Võšgorodskajal spetsialiseeritud kauplused, mis pakkusid tol ajal niinimetatud koloniaalkaupu (tubakas, kohv, šokolaad, tee, suhkur, vürtsid, riis): Eduard Hanseni koloniaalkauplus (nr 15 (Ganzen 1925)); Ferdinand Leinfeldti koloniaalkaubandus (nr 23 (Požertvovavšije 1928)); M. Fomini koloniaalkaupade pood (nr 18 (Za 55 mar. 1923)); Roman Egorovi koloniaalkauplus (nr 11 (Narva 1923)); Semjon Kuznetsovi koloniaalkauplus (nr 26 (Kražā 1924)); Oskar Staubi tee hulгимүүк Narvas (nr 20 (Tšai 1923)); Raissa Schibalova vürtsikauplus (nr 28 (Tablitsa 1928)); E. N. Lukjanovi tubakakaubandus (nr 13 (Starõi 1923)), mis oli tegutsenud alates 1902. aastast, jagati 1928. aastal kaheks tubakakaupluseks: A. Savjalovi ja F. Evstafjevi pood jäi samale aadressile (majja nr 13) ning nende partner E. N. Lukjanov kolis oma äri Tšugunova majja (nr 15 (Torgovo-promõšlennõi 1928)); Eduard Palgi tubakakauplus (nr 11 (Roznitšnaja 1923)); tubakavabrik Regina ja selle esinduskauplus (omanikud A. Lugenberg & Ko, nr 23 (Tabatšnaja 1924)). Koloniaalkaupade osakond oli ka Aleksander Nõmtaki kaupluses (nr 17) (Torgovlja 1927).

Eduard Palgi, E. N. Lukjanovi, A. Savjalovi ja F. Evstafjevi tubakapoed tegutsesid kohalike ajalehtede jaemüügipunktidenä ning kontsertide, teatrietenduste ja tantsuõhtute piletite levitajana.

Võšgorodskaja tänava kauplustes kaubeldi kohaliku (sh Narva) ja välismaise toodangu likööride, nalivkade, portveinide, veinide ja viina, alkoholivabade jookide ekstraktide ja limonaadiga: Peeter Teederi veinikaubandus (majas nr 24 (Vinotorgovlja 1923), J. Veberi ja G. Tensingi Renski kelder (nr 9 (Renskovoi 1927)), “Põhja marjaveini tööstuse” veinikauplus (nr 9 (Severnoje 1927)).

Muud kauplused. Lisaks tööstus- ja toidupoodidele arendati Võšgorodskajal hooajalist lillede, seemnete, köögiviljade ja puuviljade kaubandust: 1929. aasta kevadel avas I. G. Kalnin (Tsvetõ 1929) siin (majas nr 11, “katedraali rida”) oma lillepoe ja aiandusäri filiaali (aastaringne lillede ja seemnete kaubandus oli koondunud Peetri platsile).

Olemasolevate andmete põhjal on raske kujundada ettekujutust allikates mainitud üksikute kaupluste täpsemast spetsiifikast: näiteks kaubamaja R. Rosenberg & Ko (nr 14 (Narva 1923)) ja P. Rosenbergi pood (nr 11, “katedraali rida”) (Fortepiano 1927)). Ilmselt pakkus üks Rosenbergidest müügiks nii mitmekesisist kaupa, et see sai isegi satiiri objektiks. Kauplus leidis satiirilises reklaamis nime all “Krosenbergi kauplus”:

Päike müüakse jaemüügis ja hulgimüügis. Müük Võšgorodskaja tänaval, Krosenbergi kaupluses. Samas müüakse vana, käidud kuu vanarauaks ning otsepäasu Mogiljovi kubermangu magamisteenuse pileteid – kas paradiisi või põrgusse, olenevalt proteksioonist ja rahakoti paksusest. – Imelik inimene! Varsti hakkab ta kauplema süljega nagu kullaga. (Telegrammõ 1923)

Seega oli 1920. aastatel Võšgorodskaja tänaval vähemalt 60 kauplust (mainitud kohalikes ajalehtedes ja teatmikes), millest enamik olid spetsialiseerunud. Ajalehematerjalid ei anna aga teavet kaupluste külastatavuse ja klientide kohta. Välja arvatud üks fõljeton, mille autor 1929. aasta suvel märgib Võšgorodskaja tänavaga kaubanduse vaikust ja naeruvääristab klientide ligimeelitamiseks korraldatud grammofonikontserte (Jazvilo 1929). Teise fõljetoni autor juhtis 1929. aastal tähelepanu Võšgorodskaja tänavaga kehvale valgustusele Genti mäest Viru tänavaga nurgani ja seostas seda kaubandusettevõtete vähenemisega sellel tänavalõigul (Võšgorodskuju 1929).

Võšgorodskaja tänavaga kauplused sattusid aeg-ajalt kriminaalkroonikasse röövimiste, raha ja kaupade varguste (Kraža 1924; Ograbili 1928; Napadenije 1929) või töötajate seas toime pandud vargusjuhtumite (raha omastamine poesellide poolt, kaubavargus müüjate poolt) tõttu (Delovoi 1925; Prodavštšitsa 1928). Võšgorodskaja tänavaga asuvate kaupluste röövimisi kujutatakse ajakirjanduses erakordse jultumusena, sest tegemist on kuritegudega linna peatänaval, mis on pideva politsei valve ja öövalvurite kaitse all.²²

3.4. Teenuste tüübid Võšgorodskaja tänaval

Töökojad ja olmeteenindusasutused. Võšgorodskaja tänaval tegutses mitu olmeteenindust pakkuvat asutust: näiteks M. Rosenbergi pesumaja ja keemiline puhastus (majas nr 22, apteegi kõrval (Pratššetšnoje 1923)), Peeter Ütsi juuksla (nr 14 (Vnimaniju 1926)), Kasimir Pschibischi ja Vladislava Pschibischi juuksurialong (nr 13 (Parikmaherskaja 1928)), Alma Treubergi juuksla (nr 23/25; 1929. aastal nr 22 (Narva 1923; Narva 1930)) ja proua Lakševitši maniküürialong (nr 8, alates 1926. aastast Võšgorodskaja 3, korter 3, Eesti Panga vastas (Manikjurša 1926), alates 1928. aastast Võšgorodskaja 20, korter 2, dr Kressi maja, Ärtise kondiitriäri kõrval (Lakševitš 1928)).

Samuti võis Võšgorodskaja tänavalt leida mitu ateljeed ja rätsepatöökoda: naisterõivaste töökoda (majas nr 23 krt 2 (Trebujetsja 1923a)), kuulsa Jurjevi rätsepmeistri J. Öunapuu töökoda (nr 10 krt 6 (Aunapu 1923)), rätsepa I. M. Mihailovi töökoda (nr 24, krt 1, alates 1929. aastast Võšgorodskaja 23 (Portnoi 1925, Portnoi 1929)), meeste ja naiste rätsepa A. Granäri töökoda (nr 6; alates 1927. aastast kolis Võšgorodskaja 7 (Graner 1926)), R. Süda rätsepaateljee (nr 10), Maria Stafejevi õmblustöökoda (nr 23/25) (Narva 1923), Petrogradi köösneri ja värvija A. Filatovi töökoda (nr 11 (Meha 1926)).

Lisaks olmeteemindusasutustele paiknesid Võšgorodskaja tänaval ka kunstitöökodad: S. P. Bezrodnõi kullassepa töökoda (nr 10, Kursini maja, alates 1924. aastast üle viidud Võšgorodskaja 6, Jungi majja (Bezrodnõi 1924)); Mihkel Kilkmanni kullassepa ja graveerimise töökoda (nr 13), A. Karja graveerimis-mehaanika ja templi tööstus (nr 21) (Narva 1923; Narva 1930); V. Auksmani kunstfotograaf (nr 23, krt 3 (Auksman 1925)); kunstfotograaf Mars (nr 28, Krupenkini maja, krt 1, 2. korrus (Mars 1926). Siin töötasid haruldased käsitöömeistrid: kullassepp Tõnis Unt (nr 8, 1929. aastal Võšgorodskaja 11 (Unt 1925; Narva 1930) ja muusikariistade remondimees M. Lukman (nr 3 (Lukman 1923)). Aadressraamatus “Narva juht. 1924. a” (1923) jaotises “Kella- ja kullasepa ärid” on märgitud Friedrich Lustigi töökoda (nr 3).

Võšgorodskaja tänaval sai elektrotehnilisest ühingust Elips (nr 10) tellida elektrivalgustuse, mootorite, signalisatsiooni jms paigaldamist (Elips 1923). Samas majas tegutses A. Spiisi mehaanika- ja veevärgi töökoda (Narva 1930).

Peatänaval asusid ka koduse sisustusesemete valmistamise ja remontimise töökodad: I. Kivistiku mehaanilise puidutöötlemise töökoda (nr 32, oma maja (Pervaja 1925)); A. Blumi mööbli- ja polstritöökoda (kuni 1925. aastani aadressil Võšgorodskaja 28 (Izveštšaju 1925)); esimene Narva traatvõrgu tööstus Traatvõrk, kus valmistati reformvoodite metallvõrke, traataedu ja matte (alates 1928. aastast aadressil Võšgorodskaja 8, endises Unti kaupluses (Reform 1928)); moodsate lambivarjude töökoda (nr 28, krt 1, Grinbergi moekaupluse vastas (Modnõje 1927)); Eduard Kurgi treiali-billarditööstus (nr 5 (Narva 1930)).

Meditsiini- ja apteegiteenused. Võšgorodskaja tänaval püüdsid arstid avada oma kabinette patsientide vastuvõtmiseks. Katedraali vastas (majas nr 20), asus terapeudi ja veneroloogi Aleksander Kressi maja (Perejehal 1923), kus ta ise võttis patsiente vastu ning rentis ruume kirurgile ja otorinolarüngoloogile K. Hoffmannile (Gofman 1929) ning hambaarstile Helene Taekerile (Zubnoi 1925b). 1920. aastatel olid sel tänaval erinevate spetsialistide erakabinetid: neuroloog A. Levitski (nr 7 (Levitskii 1924)), närvi-, hinge- ja suguhaiguste arst V. Masing (nr 28, korter 5 (Narva 1930)), naha- ja suguhaiguste spetsialistid A. A. Grigorjev (nr 5 kuni 1925. aastani (Grigorjev 1925)) ja A. Stritz (nr 23 (Narva 1930)), terapeut ja veneroloog Erich Hehn (nr 23 (Narva 1923)), naisterstid G. Mettus (nr 28 (Mettus 1925)), F. Zur-Mühlen (nr 7 (Tsur-Mjulen 1925), nr 15 (Mjulen 1927)),²³ sise-, kopsu- ja südamehaiguste arst V. Kärk (nr 22 (Kjark 1926)),²⁴ silma-, laste- ja sisehaiguste arst E. Lekstein (nr 15, alates 1926. aastast majas nr 22, 2. korrus, alates 1929. aastast majas nr 14 (Lekštein 1925; Doktor 1929)), terapeut, lastearst ja günekoloog Voldemar Jakovlev (nr 6, krt 3 (Narva 1923)), naiste- ja lastehaiguste arst Adele Väisänen (nr 5 (Narva 1930)), otorinolarüngoloog Edgar-Eduard Verther (nr 28 (Narva 1923)), hambaarstid E. F. Smirnova (nr 23 (Zubnoi 1925a)), Linda Tennmann (nr 14 (Tennmann 1926)), Reahil Zagorje-Voitinskaja (nr 16 (Zubnoi 1926)), Elisabeth Ekimoff (nr 15), Mooses Hatskelevitsh (nr 5), Rebekka Mihailovski (nr 5) (Narva 1923), Salme

Kasikov (nr 10 krt 8 (Narva 1930)) ja hambatehnik I. M. Ljuboševski (nr 16 (Zubnoi 1929)).

Kressi majas (Võšgorodskaja 20) asus Nikolajevi apteek (Dežurstvo 1925; Lektsija 1923) (omanikud Erich Valter, 1928. aasta lõpust J. Lust (Prodaža 1928)). 1929. aastal kolis J. Lust oma apteegi börsihoonesse (Võšgorodskaja 26), ja see ei kandnud enam nime Nikolaevskaja (Narva 1930).

Õigus- ja konsulaartenused ning õiguskaitseorganid. Võšgorodskajal oli võimalik saada juristide teenuseid: siin asusid advokaat August Lepsi ja vandeadvokaat Johann Kuuse (majas nr 13 (Advokatõ 1923; Kuusk 1923; Prisjažnõi 1929), advokaatide Vassili Deppi ja Veissi (nr 18), August Neksi (nr 26) (Narva 1923), M. Kanavini (nr 5 (Narva 1930)) ja notar R. Meyeri (nr 10 krt 7 (Uterjano 1925)) kontorid.

Aadressraamatu “Narva juht. 1924 a.” (1923) andmetel võttis Võšgorodskaja tänaval kodanikke vastu Willem Westenberg Taani asekonsulina Võšgorodskaja 25 ja Hollandi asekonsulina Võšgorodskaja 21.

Võšgorodskaja tänava politseipostis oli ööpäevaringselt valves politseinik, kelle ülesannete hulka kuulus öine valveringkäik Võšgorodskaja, Mäe ja Rüütli tänaval ning linna puiesteel (Zagorelas 1929; Ograbili 1928; Vorõ 1928).

Okultsed ja müstilised teenused. Võšgorodskaja tänaval pakkusid oma teenuseid lühikeseks ajaks Narva saabunud ennustajad ja hiromandid: ennustaja-hiromant Ramses (majas nr 28 krt 1 (Predskazatel'nitsa 1926)), “grafooloog-hiromant” madame Terme (nr 5 krt 3 (Terme 1927)), “hiromant-grafooloog” m-lle Vilma Lestman (võõrastemaja Central, tuba 7, 2. korrus (Izvestnõi 1928)).

4. KOKKUVÕTE

Narva kesklinna kujutamise rekonstrueerimine 1920. aastate venekeelsete ajalehtede põhjal (Burdakova & Nõmm 2025) näitab, et kesklinna tajuti neil aastatel tänavate ruudustikust koosneva linnaosana, mis üldiselt langeb kokku Südalinna haldusüksusega, kuid millel on ebaselged ja liikuvad piirid ning mis hõlmab naabruses asuva Peetri eeslinna suuri objekte (Peetri plats, Tuleviku tänav, Posti tänav). Üks tänav kesklinnaosas oli tunnustatud peatänavaks ja sellel ei olnud konkurente – Võšgorodskaja (Suur) tänav.

Võšgorodskaja tänav sai kesklinna peatänavana staatuse mitte juhuslikult. Raekoja platsiga piirnevat Võšgorodskaja tänavat iseloomustas tihe hoonestus; suhteliselt lühikesel tänaval asus 32 maja, kus oli vähemalt 140 asutust (2–14 asutust igas majas), mis pakkusid linnaelanikele mitmesuguseid teenuseid: kaubandus- (vähemalt 60 ettevõtet),²⁵ olme- (umbes 30 asutust), finants- (kaks panka, üks kindlustuskontor), õigus- (neli advokaadibürood ja üks notaribüroo), meditsiini- (üle 20 arstikabineti ja üks apteek), kultuuri- ja haridusteenused (kolm kooli, raamatukogud ning mitmesugused spordi- ja

ühiskondlikud organisatsioonid), info- ja vahendusteenused²⁶ (seitsme aja-
lehe kontorid), vaba aja veetmise teenused (üks kasiino, neli võõrastema-
ja-restorani ja turistide maja) jne.

Tihedalt jaemüügipunktidega täidetud tänav vajab teatud orientiire, mis
aitaksid leida soovitud linnaobjektide asukohta. Ajalehtede reklaamides olid
tänavana eri lõikude orientiirideks ühelt poolt arhitektuuriliselt tähelepanu-
väärsed hooned (Issanda Muutmise katedraal, Eesti Panga hoone (nr 4), klubi
Harmonie hoone (nr 8)) ja teiselt poolt ilmselt populaarsed, tuntud asutused
(Nikolaevskaja apteek (nr 20), Ärtise kondiitriäri (nr 22), Grinbergi moekaup-
lus (nr 23), võõrastemaja Central (nr 30)). Teine koordinaatsüsteem, mis aitas
linnaelanikel Võšgorodskaja tänaval vajaliku asutuse asukohta otsida, olid
kuulsate majaomanike majad, kes ruume välja rentisid: Jungi maja (nr 6), Kur-
sini maja (nr 14), Tšugunova maja (nr 15), Kressi maja (nr 20), Kramereri maja
(nr 21), Krupenkini maja (nr 28), Ušarovi maja (nr 23).

1920. aastate ajakirjanduses kujutatakse Võšgorodskajat väga elava ja rah-
varohke tänavana, mis täitis kodanike jaoks jalutuskäigu- ja demonstratsioo-
nifunktsiooni. Seda kirjeldatakse omamoodi pruudituruna, armunute kohtu-
miskohana, linnauudiste vahetamise kohana, tänavana, kus lisaks päevasele
elule kihaski ka ööelu siin asuvates restoranides ja klubides.

Kuna Võšgorodskaja tänaval asus linna vanim kirik (Issanda Muutmise
katedraal), muutus see kirikupühadel eriti rahvarohkeks, tänav tõmbas rah-
vamassi ka mitmete linna (ilmalike) pühade ajal. Paraaditänavana staatus ja lin-
naelanike käitumine sel tänaval olid sotsiaalse kontrolli all: hoolega jälgiti ja
kritiseeriti majade ja sillutise olukorda ja linnaelanike käitumist, ning kriiti-
kat esitati ajakirjanduses linna avaliku arvamuse peegeldusena.

Selle sarja kolmandas artiklis käsitletakse keskväljakute – Raekoja platsi ja
Peetri platsi – funktsioone ja mainet 1920. aastate Narva ajakirjanduses ning
põhjusi, miks Peetri plats (Peetri eeslinna osa) on ilmunud kesksete aadres-
side nimekirjas.

LÜHENDID

BNL – Böloi Narvskii listok

NL – Narvskii listok

SNL – Starõi Narvskii listok

KOMMENTAARID

- 1 Eesti Vabariigi aastatel 1918–1940 kandis tänav ametlikult nime Suur, kuid venekeelsetes
Narva perioodilistes väljaannetes säilitati selle vana nimi – Võšgorodskaja tänav. Kuna see
artikkel põhineb venekeelsete ajalehtede materjalidel, nimetatakse Suurt tänavat tekstis Võš-
gorodskajaks.
- 2 Siin ja edaspidi tegid tõlke vene keelest eesti keelde artikli autorid.
- 3 Vrd: “Meil palutakse juhtida Saksa klubi “Harmonia” juhatuse tähelepanu järgmisele asjaolule,
mis esmapilgul võib tunduda enam kui tühine. Peaaegu iga päev, sageli terve päeva vältel, võib
nimetatud klubi maja esiuksel (Võšgorodskaja tänav poolt) näha “perepilti”, mis vaevalt saab

olla nii maja enda kui ka selle omaniku kaunistuseks. Hiljuti välja vahetatud kojamees, peamiselt tema kodakondsed, istub klubihoone esitrepil sundimatult, "eeslinna moodi". Kahe-kolme sammu kaugusel "hullavad" lapsed. Ümberringi kiljumine, vingumine, lärm... Siin tulevad head naabrid "vestlema" ja siis kädista, Võšgorodskaja. Aga... kordame, see "ei sobi" klubimajja" (Ne k litsu 1927).

- 4 Vrd: "Kolmapäev. Vidune sügispäev. Tibutab vinget uduvihma. Võšgorodskaja peatänaval, keset sillutist, lamab vihma käes üks naisterahvas. – Ta on vist haige? Kas vaene naine on mines-tanud? – käib möödakäija peast läbi mõte. Rahvahulk peatub. Nad vaatavad uudishimulikult noore kena tüdruku siruli keha. – Mis juhtus? – imestab möödakäija. Vintis neiu heitis silluti-sele pikali, humal tabas teda, tüdruk täitis vaiksa Võšgorodskaja tänava avalikkuse halvusta-vate epiteetidega. Kogunenud rahvahulk äratas politseiniku tähelepanu, kes lähenes tüdru-kule ja viis ta galantselt "parematesse pagenduspaikadesse" (Na glavnoi 1923).
- 5 Vrd: "*kitsukene Võšgorodskaja tänav*" (Nivin 1924).
- 6 Vrd: "Hiljuti Võšgorodskaja peatänaval jälgisid meie muretud väikekodanlased suure rõõmuga järgmist vaatepilti: koer jooksis kõigest jõust mööda teed, kelle keegi oli riietanud rebenenud pintsakusse, mille lühikestest varrukatest olid käpad läbi pistetud. Publik hirnus ja koer, keda tähelepanu julgustas, peatus Donitsi poe ees, istus tagajalgadele ja vingus millegi pärast. Sel-lest stseenist räägivad väikekodanlased veel kaua aega ja alati naeravad nakatavalt laginal" (Jazvilo 1924c).
- 7 Vrd: "Kõrgetel postidel vilguvad hämarad elektrilambid. *Ka Võšgorodskaja tänav on jalutus-käikude ajal rahvast täis*" (Nivin 1924).
- 8 *Rajošnõi stih* – päevateemaline riimiline proosa, kasutati farssides, rahvadraamadades.
- 9 Allpool on sõnasõnaline tõlge rajošniku sisust, originaal on riimitud proosas: "Tšto ni den, to holodneje, tšto ni notš – moroz silneje. Vsjak staraetsja sperva zapasti sebe drova. *Daže mest-nõje savrasõ, s Võšgorodskoi lovelasõ*, pozabõv pro milõh dam, – razbežalis po domam" [Iga päevaga läheb külmemaks, iga ööga läheb pakane tugevamaks. Igaüks püüab kõigepealt küt-tepuid varuda. Isegi *kohalikud ringitõmbajad, Võšgorodskaja naistekütid* on kaunid daamid unustanud ja koju jooksnud.] (Žuk 1926).
- 10 Vrd: "Mojo vam nižaišeje – potštenie glubotšaišeje! Nemnožko pereutomilsja, no vsjo že k vam javilsja. Pogodka-to nudnaja, no ne sovsem paskudnaja. *Naša Võšgorodskaja nedarom vsjo eštšjo põšet ljubovnõm ugarom*. Vprotšem, *sladostrastnõje satirõ predpõtšitajut ujutnõje kvartirõ*. Znajet každõi eto, tšto teper vsjo že ne leto, kak bõ tut ni bõl v tšadu, a ne posidiš dolgo v "Tjomnom" sadu". [Minu siiras lugupidamine teile, minu sügav lugupidamine! Olen veidi väsinud, aga tuln ikkagi teie juurde. Ilm on tüütu, aga mitte täiesti vastik. Pole asjata, et *meie Võšgorodskaja ikka veel õhkab armukirge*. Muide eelistavad *iharad saatürid hubaseid korter-eid*. Iga teab, et praegu pole suvi, olgu kuidas on kireuimas, aga "Pimeaias" ei saa kaua istuda.] (Kleštš 1924b).
- 11 Vrd. ka omamoodi manitsus gümnaasiumiõpilastele teatud piirangute kohta Võšgorodskajal: "Teper druzei poverbuite, no *na Võšgorodskoi ne ozoruite* – lutše gde-nibud za ugolkom da po vozmožnosti taikom, tštob drugije ne uznali, kogo vōstegali. A to ot kumušek ne otobjošsja, raznõh spleten naberjošsja" [Nüüd värvake sõpru, aga *ärge mürgeldage Võšgorodskajal* – parem kuskil nurga taga ja võimalusel salaja, et teised ei saaks teada, keda piitsutati. Muidu ei saa sa keelepeksjatest lahti, vaid kogud endale igasuguseid klatše.] (Kleštš 1925).
- 12 Vrd: "Sügis. Seeneae. Seened on följetonisti jaoks väga tänaväärne teema: kas leidub midagi, millega neid ei võiks võrrelda? Esiteks saab neid võrrelda ajalehtedega. Ajalehed kasvavad meie ajaleheajastul nagu seened ja paljud neist on sama lühiajalised kui seened. Noor ajaleht, äsja ilmunud või ilmumas, on nagu värske, kõva seen: kõik tormavad sellele kallale ja püüavad seda oma korvi saada. Ja siin selle kõrval on vana, mädanenud seen – surev ajaleht, mis vaakub hinge: kui keegi selle seene eksikombel korjab, siis kohe, nähes seest usse ja mädanikku, viskab ta selle vastikustundega minema" (Vene 1925). Vt ka: Nevidimka 1928.
- 13 Sõna *materjal* kõnekeelne, moonutatud ja vale variant.
- 14 Erinevalt teistest Narva restoranidest, mille omanikud võisid reklaami avaldada kuni 50 korda aastas.

- 15 Vaatlusalusel perioodil (1923–1929) teatas venekeelne ajakirjandus viiest kriminaalintsidendist võõrastemajas Central.
- 16 1928. aastal teostati läbiotsimine võõrastemajas Central, konfiskeeriti ettevõtte Livonija õllepudelid ettevõtte Sakk siltidega ning algatati uurimine õllepudelite ümberkleepimise juhtumi kohta, et müüa odavamalt õlut kallima hinnaga (Pivo 1928).
- 17 1926. aastal peeti võõrastemajas Central kinni salakaubavedajate grupp, kellel oli kaasas partii inglise sukki (Obnaruženije 1926).
- 18 "Narva tööstus-kaubanduse juht 1929" (1930) andmetel võttis 1929. aastal inimesi vastu AS Polarise kindlustusagent H. Kramer aadressil Võšgorodskaja 21.
- 19 Väljaande "Narva juht. 1924 a" (1923) andmetel asus A/S Singer Serving machine Company 1924. aastal aadressil Võšgorodskaja 7.
- 20 Teatmiku "Narva tööstus-kaubanduse juht. 1929" (1930) järgi asus see kauplus juba 1929. aastal aadressil Võšgorodskaja 15.
- 21 Vrd: "Jest na Võšgorodskoi magazin "Trud" – mnogo v njom horoših veštšits, jesli ljudi ne vrut. I tsel horošaja, blagaja, no jest odna zapjataja... Sobornõi komitet magazin ne topit – prodavštšitsa svoi drova s Kregolma prinosit. Za eto ei spasibo ne govorjat, a tolko obidet norovjat. V osobennosti odna patronessa-dama – kak pridjot v magazin, tak i drama. Vse veštši vverh dnom perevernjot – tštut bednuju prodavštšitsu v dugu ne sognjot. Do togo nakurolesila, tštto vmesto ikonõ ružjo povesima, a ikonu sprjatat velela – vot eto delo! Sobor i Komitet pri njom – hristianskije, a v magazin voidjoš, tak i ne razberjoš – jevreiskii on ili magometanskii. Dodumalas!" [Võšgorodskajal on pood nimega "Trud" – seal on palju häid asju, kui inimesed ei valeta. Ja eesmärk on hea, üllas, aga seal on üks aga... Katedraalikomitee ei küta poodi – müüjanna toob ise Kreenholmist küttepuid. Teda ei tänata selle eest, vaid püütakse ainult solvata. Eriti üks daam-patroness – alati, kui ta poodi tuleb, on draama. Ta keerab kõik asjad pea peale – pea-aegu et surub vaese müüjanna põlvile. Ta tegi sellise segaduse, et riptutas ikooni asemel püssi ja käskis ikooni ära peita – kus seda enne on nähtud! Katedraal ja selle juures olev komitee on kristlikud, aga poodi sisse astudes ei saa aru, kas see on juudi või muhameedli oma. Kus tuli mõte!] (Knut 1926)
- 22 Vrd: "Selline ülbe rööv meie peatänaval on väga üllatav, kuna kaubandus asub päris kesklinnas, kus on politseipost ja lisaks sellele peavad kaupmehed oma öövalvurit ka" (Ograbili 1928).
- 23 1929. aastal võttis naistehaiguste ja sünnitusabi arst F. Zur-Mühlen vastu aadressil Peetri plats 7a (Narva 1930).
- 24 1929 aastal võttis V. Kärk patsiente vastu aadressil Võšgorodskaja 15 (Narva 1930).
- 25 Siin ja edaspidi põhineb asutuste arv kohaliku ajakirjanduse ja aadressiraamatute andmetel.
- 26 1920. aastatel tegutsesid ajalehed vahendajatena üürileandjate ja üürnike vahel. Kuna kuulutustes ei olnud tavaks kirjutada kinnisvara täpset aadressi, pidi üürnik sageli ajalehe toimetusega ühendust võtma, et teada saada üüritava eluruumi aadressi.

KIRJANDUS

- 3-ii obštšegosudarstvennõi = 3-ii obshchegosudarstvennyi Den' pozharnyh. – *SNL* 99 (143) 4.09.1926, lk 2.
- VI Vsegosudarstvennõi 1924 = VI Vsegosudarstvennyi kongress promyshlennikov. – *BNL* 55, 6.08.1924, lk 3.
- 10 dešjovõh 1925 = 10 deshevykh dnei. – *SNL* 34, 5.12.1925, lk 4.
- Advokatõ 1923 = Advokaty. – *NL* 41, 14.08.1923, lk 4.
- A. Donitsu 1927 = A. Donitsu – 10 000 mk. shtrafa. – *SNL* 134 (315), 19.11.1927, lk 2.
- Artilleriiskoje 1929 = Artilleriiskoie kazino pereiezzhaiet. – *SNL* 62 (539), 8.06.1929, lk 2.
- Auksman 1925 = Elektro-hudozhestvennaia fotografia V. Auksman. – *SNL* 13, 17.10.1925, lk 4.
- Auktsion 1925 = Auktsion. – *NL* 19 (125), 14.02.1925, lk 4.

- Auktsion 1927 = Auktsion. – *SNL* 39 (220), 31.03.1927, lk 4.
- Aunapu 1923 = Izvestnyi lur'ievskii pervoklassnyi portoni lu. Aunapu. – *NL* 52, 8.09.1923, lk 4.
- Baranov, Vladimir 1923. Zelonaiia skameika. Rasskaz. – *NL* 23, 30.06.1923, lk 2–3.
- Bezrodnõi 1924 = S. P. Bezrodnyi. – *BNL* 102, 16.12.1924, lk 4.
- Besplatnõi 1925 = Besplatnyi novogodnii podarok. – *SNL* 36, 10.12.1925, lk 1.
- Bibliografija 1923 = Bibliografii. – *SNL* 6, 6.12.1923, lk 3.
- Biblioteka 1926 = Biblioteka br. Rozipu. – *SNL* 4 (48), 14.01.1926, lk 3.
- Bolšaja 1928 = Bol'shaia draka v "Severnoi gostinitse". – *SNL* 137 (468), 4.12.1928, lk 3.
- Burdakova, Olga & Nõmm, Jelena 2025. Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist (1920. aastate Narva venekeelse ajakirjanduse põhjal). – *Mäetagused* 91, lk 123–152 (DOI:10.7592/MT2025.91.burdakova_nomm).
- Bõvšii utšenik 1928 = Byvshii uchenik. Poslednii iubiliar. (K chestvovaniiu K. M. Antropova). – *SNL* 100 (431), 8.09.1928, lk 3.
- Dežurstvo 1925 = Dezhurstvo aptek. – *NL* 36 (142), 31.03.1925, lk 2.
- Delovoi 1925. Delovoi prikazchik. – *BNL* 25 (131), 3.03.1925, lk 2.
- Den 1925a = Den' nezavisimosti Estonii. – *NL* 19 (125), 14.02.1925, lk 2.
- Den 1925b = Den' samostoiatel'nosti Estonii. – *NL* 24 (130), 28.02.1925, lk 3.
- Den 1927 = Den' požarnykh so sborom. – *SNL* 104 (285), 10.09.1927, lk 4.
- Doktor 1929 = Doktor Lekshtein pereihala. – *SNL* 86 (563), 6.08.1929, lk 4.
- Dom 1928 = Dom svidanii v gostinitse. – *SNL* 50 (381), 12.05.1928, lk 2.
- Drama 1927 = "Drama" v miasnoi. – *SNL* 105 (286), 13.09.1927, lk 2.
- Elips 1923 = Elektro-tekhničeskoie "T-vo Elips". – *NL* 64, 6.10.1923, lk 4.
- Finskije 1929 = Finskie ekskursanty-uchashchiesia. – *SNL* 60 (537), 4.06.1929, lk 3.
- Fortepiano 1927 = Fortep'iano. – *SNL* 150 (331), 31.12.1927, lk 4.
- Galanterejnõi 1925 = Galantereinyi magazin A. Ratasep. – *SNL* 32, 1.12.1925, lk 4.
- Ganzen 1925 = Ed. Ganzen. Kolonial'nyi magazin. – *SNL* 40, 19.12.1925, lk 3.
- Garmonija 2001 = Garmonii, klub. – Smirnova, I. (koost). *Narva. Kul'turno-istoričeskii spravočnik*. Narva: Narvskii muzei, lk 125.
- Gernet 1928 = Gernet, V. Obrashčeniie k liubiteliam pevchikh ptits. – *SNL* 39 (370), 14.04.1928, lk 2.
- Gofman 1929 = D-r Gofman. – *SNL* 77 (554), 16.07.1929, lk 4.
- Graner 1926 = Muzhskoi i zhenskii portnoi Ad. Graner. – *SNL* 97 (141), 31.08.1926, lk 4.
- Grigorjev 1925 = Dr. A. A. Grigor'iev. – *NL* 5 (111), 13.01.1925, lk 4.
- Issakov, Sergei 2001 = Isakov, Sergei. Periodičeskaia pečat'. – *Russkoe natsional'noe men'shinstvo v Estonskoi Respublike (1918–1940)*. Tartu, Sankt-Peterburg: Kripta, lk 234–272.
- Izvestnõi 1928 = Izvestnyi hiromant-grafolog m-lle Vil'ma Lestman. – *NL* 18, 3.03.1928, lk 4.
- Izveštšaju 1925 = Izveshchaju. – *NL* 100 (206), 7.10.1925, lk 4.
- Izveštšeniije 1925 = Izveshčeniie. – *NL* 114 (220), 24.11.1925, lk 4.
- Izveštšeniije 1926 = Izveshčeniie. – *NL* 5 (234), 16.01.1926, lk 4.
- Jazz-Band 1925 = Jazz-Band. – *SNL* 3, 24.09.1925, lk 4.
- Jazvilo 1924a = Iazvilo 1924. Malen'kii fel'ieton. Gazetnyi zud. – *BNL* 5, 18.03.1924, lk 3.
- Jazvilo 1924b = Iazvilo 1924. Melochi zhizni. Vesna podvela. – *BNL* 4, 15.03.1924, lk 4.
- Jazvilo 1924c = Iazvilo 1924. Moliashchiiiesia (Paskhal'naia nedelia v Pechorakh). – *BNL* 25, 10.05.1924, lk 2.
- Jazvilo 1929 = Iazvilo 1929. Malen'kii fel'ieton. Dela na Vyshke. – *SNL* 59 (536), 1.06.1929, lk 3.
- Jevgenii 1926 = Ievgenii Griuntal' predlagaiet uroki na mandoline. – *SNL* 22 (66), 27.02.1926, lk 1.

- Kafe-konditerskaja 1926 = Kafe-konditerskaia i bulochnaia A. Ertis. – *SNL* 144 (188), 18.12.1926, lk 1.
- Karmannõje 1928 = Karmannyye krazhi. – *SNL* 95 (426), 28.08.1928, lk 2.
- Kazilbaš 1929 = Kazil'bash, S. R. Pis'mo v redaktsiiu. – *SNL* 25 (502), 2.03.1929, lk 4.
- Kelnerša 1925 = Kel'nersha. – *SNL* 26, 17.11.1925, lk 4.
- Kleštš 1924a = Kleshch. Raioshnik. – *BNL* 81, 28.10.1924, lk 2.
- Kleštš 1924b = Kleshch. Raioshnik. – *BNL* 89, 15.11.1924, lk 3.
- Kleštš 1925 = Kleshch. Raioshnik. – *BNL* 38 (144), 4.04.1925, lk 3.
- Klub 1929 = Klub "Garmonii". – *SNL* 102 (579), 12.09.1929, lk 4.
- Knižnõi 1923 = Knizhnyi i pishebumazhnyi magazin. – *SNL* 2, 27.11.1923, lk 4.
- Knut 1926 = Knut. Raioshnik. – *SNL* 35 (79), 30.03.1926, lk 3.
- Ko dnu 1928 = Ko dniu pozharnykh. – *SNL* 98 (429), 4.09.1928, lk 2.
- Kofeinaja 1925 = Kofeinaia i konditerskaia Val'dman. – *NL* 122 (228), 22.12.1925, lk 4.
- Kolbasnaja 1928 = Kolbasnaia i gastronomicheskaja torgovlia G. Nestora. – *SNL* 37 (368), 3.04.1928, lk 4.
- Kontsert 1929 = Kontsert professorov Artura Lemba i loganna Paul'sena. – *SNL* 42 (519), 18.04.1929, lk 3.
- K prazdniku 1925 = K prazdniku. – *NL* 119 (225), 12.12.1925, lk 4.
- K predstojaštšemu 1925 = K predstoiashchemu prazdniku. – *NL* 118 (224), 8.12.1925, lk 4.
- K predstojaštš. 1925 = K predstoiashch. uchebnomu sezonu. – *NL* 90 (196), 1.09.1925, lk 4.
- Kraž 1924 = Krazha. – *BNL* 23, 6.05.1924, lk 2.
- Kraži 1924a = Krazhi. – *SNL* 7 (22), 17.01.1924, lk 3.
- Kraži 1924b = Krazhi. – *SNL* 17 (32), 12.02.1924, lk 1.
- Kraži 1925 = Krazhi. – *BNL* 5 (111), 13.01.1925, lk 4.
- Kraži 1927 = Krazhi. – *SNL* 98 (279), 27.08.1927, lk 2.
- Krestnõi 1926 = Krestnyi khod na Iordan'. – *SNL* 2 (46), 9.01.1926, lk 2.
- K svedeniju 1926 = K svedeniiu okonchivshikh Narvskuii gimnaziui. – *NL* 66 (295), 24.08.1926, lk 2.
- K zasedaniju 1929 = K zasedaniiu gor. dumy. – *SNL* 134 (611), 26.11.1929, lk 3.
- Kulinarnõje 1927 = Kulinaryie kursy. – *SNL* 133 (314), 17.11.1927, lk 4.
- Kuplju 1927 = Kupliu. – *SNL* 94 (275), 18.08.1927, lk 4.
- Kursõ 1924 = Kursy kommercheskikh nauk G. K. Grafa. – *BNL* 6. 20.03.1924, lk 4.
- Kursõ 1927 = Kursy modnykh tantsev A. Narbut. – *SNL* 4 (195), 8.01.1927, lk 4.
- Kursõ 1929a = Kursy "Zinger". – *SNL* 63 (540), 11.06.1929, lk 4.
- Kursõ 1929b = Kursy rukodeliia. – *SNL* 40 (517), 13.04.1929, lk 2.
- Kuusk 1923 = Pom. pris. pov. Iogan Kuusk. – *NL* 78, 8.11.1923, lk 4.
- Kjark 1926 = D-r V. Kiark. – *SNL* 2 (46), 9.01.1926, lk 4.
- Lakševitš 1928 = Lakshevich. – *SNL* 71 (402), 3.06.1928, lk 3.
- Levitski 1924 = D-r A. Levitskii. – *BNL* 93, 25.11.1924, lk 4.
- Leinfeldt 1925 = F. G. Leinfel'dt Kolbasnaia torgovlia. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 5.
- Lektsija 1923 = Lektsiia professora E. Berendtsa v Narve. – *SNL* 9, 13.12.1923, lk 1.
- Lekštein 1925 = Zhenshchina-vrach E. Lekshtein. – *NL* 70 (176), 4.07.1925, lk 4.
- Lukman 1923 = M. Lukman. – *NL* 18, 13.06.1923, lk 4.
- Magazin 1925a = Magazin G. Peterman. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 4.
- Magazin 1925b = Magazin sluchainykh veshchei. – *NL* 119 (225), 12.12.1925, lk 4.
- Magazin 1925c = Magazin "Trud". – *SNL* 37, 12.12.1925, lk 2.
- Magazin 1928 = Magazin gotovogo plat'ia R. G. Poliakova. – *SNL* 47 (378), 5.05.1928, lk 4.

- Manevrirovaniye 1927 = Manevrirovaniie taksomotorov na Vyshgorodskoi ul. – *SNL* 116 (297), 8.10.1927, lk 2.
- Manikjurša 1926 = Manikiursha. – *SNL* 66 (110), 19.06.1926, lk 4.
- Manufakturnõi 1923 = Manudakturnyi magazin lu. Luikmel'. – *NL* 1, 15.04.1923, lk 4.
- Mars 1926. = Khudozhestvennaia fotografia "Mars". – *SNL* 118 (162), 19.10.1926, lk 4.
- Mettus 1925 = D-r G. Mettus. – *NL* 32 (138), 21.03.1925, lk 4.
- Meha 1926 = Mekha. – *SNL* 96 (140), 28.08.1926, lk 4.
- Modnõje 1927 = Modnyie abazhury. – *SNL* 100 (281), 1.09.1927, lk 4.
- Molnienosnõi 1929 = Molnienosnyi shahmatnyi turnir. – *SNL* 33 (510), 21.03.1929, lk 2.
- Muzõkalnõi 1928 = Muzykal'nyi kruzhok v "Sviatogore". – *SNL* 110 (441), 2.10.1928, lk 3.
- Mjulen 1927 = D-r med. F. A. Miulen. – *SNL* 50 (231), 30.04.1927, lk 4.
- Na glavnoi 1923 = Na glavnoi ulitse. – *NL* 54, 13.09.1923, lk 1.
- Napadenije 1928 = Napadeniie v "Severnoi gostinitse". – *SNL* 126 (457), 8.11.1928, lk 2.
- Napadenije 1929 = Napadeniie grabitelei na magazin "Union". – *SNL* 12 (489), 29.01.1929, lk 2.
- Narva 1923 = Astrem, Robert (koost). *Narva juht. 1924 a.* Narva: OÜ "Narva Kirjastusühisuse" trükk.
- Narva 1930 = Lall, Artur (koost). *Narva tööstus-kaubanduse juht 1929.* Narva: A. G. Grigorjevi pär. trükk.
- Narvskoje 2001 = Narvskoie obshchestvo vzaimnogo kredita. – Smirnova, G. (koost). *Narva. Kul'turno-istoricheskii spravochnik.* Narva: Narvskii muzei, lk 144.
- Natsionalnõi 1927 = Natsional'nyi soiuз otkryvaiet kursy kulinarii. – *SNL* 132 (313), 15.11.1927, lk 2–3.
- Nedopustimoje 1926 = Nedopustimoie iavleniie. – *SNL* 97 (141), 31.08.1926, lk 2.
- Ne k litsu 1927 = "Ne k litsu". – *SNL* 91 (272), 11.08.1927, lk 2.
- Neostorožnaja 1924 = Neostorozhnaia iezda. – *BNL* 101, 13.12.1924, lk 2.
- Neostorožnõi 1928 = Neostorozhnyi velosipedist. – *SNL* 47 (378), 5.05.1928, lk 2.
- Nevidimka 1928 = Nevidimka. Pis'mo v redaktsiiu. – *NL* 32, 28.04.1928, lk 3.
- Nivin 1924 = Nivin, P. Pro Narvu (Iz chernovykh nabroskov). – *BNL* 5, 18.03.1924, lk 2–3.
- Notšnõje 1928 = Nochnyie kutezhi v "Severnoi gostinitse". – *SNL* 56 (387), 26.05.1928, lk 2.
- Obnaruženije 1926 = Obnaruženiiie kontrabandy. – *SNL* 13 (57), 4.02.1926, lk 2.
- Obutšenije 1928 = Obucheniie finskim plastichnym rabotam iz sherstianoï pyli. – *SNL* 128 (459), 13.11.1928, lk 4.
- Obštšegosudarstvennõi 1925a = Obshchegosudarstvennyi den' pozharnukh. – *NL* 97 (203), 26.09.1925, lk 4.
- Obštšegosudarstvennõi 1925b = Obshchegosudarstvennyi Den' pozharnukh. – *SNL* 4, 26.09.1925, lk 4.
- Obštšeje 1929 = Obshcheie sobraniie religiozno-filosofskogo kruzhka. – *SNL* 21 (498), 19.02.1929, lk 2.
- Ograbili 1928 = Ograbili vitrinu na Vyshgorodskoi ul. – *SNL* 107 (438), 25.09.1928, lk 3.
- O kontšine 1925 = O konchine vladel'tsa gostinitsy "Tsentral". – *SNL* 23, 10.11.1925, lk 1.
- O pomeštšeniei 1927 = O pomeshchenii obshchestvu prosveshcheniia. – *SNL* 62 (243), 28.05.1927, lk 2.
- Opjat 1927 = Opiat' taksomotor. – *SNL* 150 (331), 31.12.1927, lk 2.
- Otvratitel'naja 1928 = Otvratitel'naia nahodka vo dvore gostinitsy "Rossiia". – *SNL* 11 (342), 28.01.1928, lk 2.
- Otdajotsja 1925 = Otdaiotsia naprokat. – *NL* 58 (164), 30.05.1925, lk 4.
- Otdelenije 1923 = Otdeleniie kontory. – *NL* 1, 12.04.1923, lk 1.
- Otdelenije 1924 = Otdeleniie kontory. – *BNL* 1, 6.03.1924, lk 1.

- Otdelenije 1925 = Otdeleniie kontory i ekspeditsiia. – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 1.
- Otravlenije 1926 = Otravleniie ugarom. – *SNL* 31 (75), 20.03.1926, lk 2.
- Pallo 1927 = Ian Pallo. Molochnaia ferma. – *SNL* 45 (226), 16.04.1927, lk 3.
- Parad 1926 = Parad skautov. – *SNL* 53 (97), 18.05.1926, lk 2.
- Parikmaherskaja 1928 = Parikmakherskaia K. Pshibyssha. – *NL* 3, 10.01.1928, lk 4.
- Pervaja 1925 = Pervaia v gorode Narve mekhanicheskaja drevoobrabatyvaiushchaia masterskaia I. Kivistik. – *NL* 86 (192), 18.08.1925, lk 4.
- Pervoklassnaja 1925 = Pervoklassnaia gostinitsa-restoran "Peterburg". – *SNL* 4, 26.09.1925, lk 4.
- Peredajotsja 1923 = Peredaiotsia restoran. – *SNL* 10, 15.12.1923, lk 4.
- Perejehal 1923 = Pereiekhal. – *NL* 57, 20.09.1923, lk 4.
- Peterburg 1924 = "Peterburg". – *SNL* 13 (28), 31.01.1924, lk 4.
- Peterburg 1929 = Gostinitsa-restoran-bar "Peterburg". – *SNL* 105 (582), 19.09.1929, lk 4.
- Pianino 1925 = Pianino. – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 4.
- Pivo 1928 = Pivo "Livonii" pod iarlykom firmy "Sakk". – *SNL* 50 (381), 12.05.1928, lk 2.
- Pismo 1924 = Pis'mo iz Narvy. – *BNL* 31, 24.05.1924, lk 2.
- Požertvovavšije 1928 = Pozhertvovavshiie v pol'zu soldata artillerista Apraksina. – *NL* 20, 10.03.1928, lk 3–4.
- Pozdravljaem 1926 = Pozdravliaiem s prazdnikom Rozhdestva Khristova! – *SNL* 147 (191), 25.12.1926, lk 3.
- Poimannõi 1924 = Poimannyi vor. – *BNL* 6, 20.03.1924, lk 4.
- Polaris 1923 = "Polaris". Estliandskoie Strakhovoie Aktsionernoie Obshchestvo. – *NL* 49, 1.09.1923, lk 4.
- Pomogite 1924 = Pomogite! – *BNL* 93, 25.11.1924, lk 2.
- Portnoi 1925 = Portnoi I. Mikhailov. – *NL* 18 (124), 12.02.1925, lk 2.
- Portnoi 1929 = Portnoi I. M. Mikhailov pereiekhal. – *SNL* 86 (563), 6.08.1929, lk 4.
- Porjadok 1926 = Poriadok prazdnovaniia v Narve 8-i godovshchiny Estonskoi Respubliki. – *SNL* 21 (65), 23.02.1926, lk 1.
- Porjadok 1929 = Poriadok dnia ocherednogo zasedaniia gorodskoi dumy. – *SNL* 134 (611), 26.11.1929, lk 2.
- Po samõm 1925 = Po samym dostupnym tsenam. – *SNL* 6, 1.10.1925, lk 4.
- Poslednije 1925 = Poslednie novosti knizhnogo rynka. – *NL* 23 (129), 24.02.1925, lk 4.
- Po slutšaju 1924 = Po sluchaiu ot'iezda. – *BNL* 22, 3.05.1924, lk 4.
- Postanovlenija 1927 = Postanovleniia gor. upravly. – *SNL* 120 (301), 18.10.1927, lk 2.
- Prazdnovanije 1927 = Prazdnovaniie 9-i godovshchiny samostoitel'nosti. – *SNL* 25 (216), 26.02.1927, lk 3.
- Prazdnovanije 1929 = Prazdnovaniie 35-letnego iubileia M. I. Minis – *SNL* 48 (520), 20.04.1929, lk 2.
- Pratšetšnoje 1923 = Prachechnoie zavedeniie M. Rozenberg. – *SNL* 9, 13.12.1923, lk 4.
- Predlagaju 1923 = Predlagaiu v bol'shom vybore. – *NL* 52, 8.09.1923, lk 4.
- Predskazatel'nitsa 1926 = Predskazatel'nitsa-khiromantka Ramzes. – *SNL* 110 (154), 30.09.1926, lk 4.
- Priezžego 1928 = Priezžego ne pustili v gostinitsu. – *SNL* 126 (457), 8.11.1928, lk 2.
- Pri kommertšeskikh 1925 = Pri kommercheskikh kursakh E. Tomson. – *SNL* 9, 8.10.1925, lk 4.
- Prisjažnõi 1929 = Prisiažnyi poverennyi I. Kuusk. – *SNL* 71 (548), 2.07.1929, lk 4.
- Programma 1925 = Programma prazdnovaniia sed'moi godovshchiny osnovaniia Estonskoi respubliki – v Narve 24 fevralia 1925 goda. – *NL* 23 (129), 24.02.1925, lk 2.

- Programma 1929 = Programma prazdnovaniia "Dnia estonskikh invalidov". – *SNL* 55 (532), 23.05.1929, lk 2.
- Prodavštšitsa 1928 = Prodavshchitsa-vorovka. – *SNL* 69 (400), 28.06.1928, lk 2.
- Prodajotsja 1923 = Prodaiotsia po sluchaiu. – *SNL* 8, 11.12.1923, lk 4.
- Prodaža 1928 = Prodazha apteki. – *SNL* 131 (462), 20.11.1928, lk 3.
- Prostitutka 1926 = Prostitutka-vorovka. – *NL* 21 (250), 13.03.1926, lk 3.
- Raspredelenije 1926 = Raspredeleniie gor. upravoi traktirnogo naloga. – *SNL* 121 (165), 26.10.1926, lk 2.
- Redaktsija 1924 = Redaktsiia i kontora. – *BNL* 1, 6.03.1924, lk 1.
- Redaktsija 1925 = Redaktsiia i glavnaia kontora. – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 1.
- Renskovoi 1927 = Renskovoi pogreb. – *SNL* 3 (194), 6.01.1927, lk 4.
- Restorannaja 1928 = Restorannaia prisluga – zaraznobil'naia. – *SNL* 105 (406), 20.09.1928, lk 2.
- Reform 1928 = "Reform". – *SNL* 119 (450), 23.10.1928, lk 5.
- Roždestvenskije 1929 = Rozhdestvenskiie uveseleniia. – *SNL* 147 (624), 31.12.1929, lk 2.
- Roznitšnaja 1923 = Roznichnaia prodazha gazety "Narvskii listok". – *NL* 1, 15.04.1923, lk 4.
- Salonnõje 1924 = "Salonnyie" orkestry v Narve. – *BNL* 57, 13.08.1924, lk 2.
- Samozvanõi 1929 = Samozvanyi politseiskii. – *SNL* 111 (588), 3.10.1929, lk 2.
- Samoubiistvo 1924 = Samoubiistvo v restorane. – *BNL* 37, 14.06.1924, lk 3.
- Severnaja 1923 = "Severnaia" gostinitsa-restoran. – *NL* 1, 15.04.1923, lk 4.
- Severnaja 1925 = "Severnaia" gostinitsa-restoran. – *NL* 12 (118), 29.01.1925, lk 2.
- Severnaja 1929a = "Severnaia gostinitsa" zakryta. – *SNL* 1 (478), 3.01.1929, lk 2.
- Severnaja 1929b = "Severnaia gostinitsa" otkryvaietsia vnov'. – *SNL* 9 (486), 22.01.1929, lk 2.
- Severnoje 1927 = "Severnoie t-vo proizvodstva iagodnykh vin". – *SNL* 43 (224), 9.04.1927, lk 1.
- Sergejev 1926 = Sergeiev, I. Odinokii i smeshnoi. Otkrytoie pis'mo g. Volginu. – *SNL* 131 (175), 18.11.1926, lk 3.
- Slabaja 1923 = Slabaia vodka. – *NL* 11, 19.05.1923, lk 1.
- Smertelnoje 1929 = Smertel'noie poraneniie v restorane. – *SNL* 53 (530), 16.05.1929, lk 2.
- Starõi 1923 = Staryi Narvskii listok. – *SNL* 1, 24.11.1923, lk 1.
- Stolkhovenije 1928 = Stolkhoveniie. – *SNL* 113 (444), 9.10.1928, lk 2.
- Stolovaja 1929 = Stolovaia. – *SNL* 108 (585), 26.09.1929, lk 4.
- Stojanki 1926 = Stoiianki avtobusa i avtomobilia. – *SNL* 75 (119), 10.07.1926, lk 2.
- Šveinõje 1925 = Shveinyie mashiny Singer. – *SNL* 6, 1.10.1925, lk 4.
- Školnõi 1929 = Šol'nyi prazdnik. – *SNL* 57 (534), 28.05.1929, lk 2.
- Štraf 1924 = Shtraf. – *BNL* 90, 18.11.1924, lk 2.
- Za 55 mar. 1923 = Za 55 mar. – *SNL* 11, 18.12.1923, lk 4.
- Zaderžanije 1926 = Zaderzhaniie buinopomeshannogo. – *NL* 27 (256), 3.04.1926, lk 3.
- Zagorelas 1929 = Zagorelas' sazha. – *SNL* 52 (529), 14.05.1929, lk 2.
- Za narušenije 1929 = Za narusheniie ob'iazatel'n. postanovleniia. – *SNL* 53 (530), 16.05.1929, lk 2.
- Zapreštšeno 1928 = Zapreshcheno katat'sia. – *SNL* 19 (350), 16.02.1928, lk 2.
- Zasedanije 1923 = Zasedaniie gor. dumy. – *NL* 80, 13.11.1923, lk 1.
- Zasedanije 1925 = Zasedaniie dumy. – *SNL* 25, 14.11.1925, lk 2.
- Zasedanije 1927 = Zasedaniie komissii po zdravookhraneniui v sviazi s predstoiashchim prazdnikom uchashcheisia molodiozhi. – *SNL* 59 (240), 21.05.1927, lk 3.
- Zasedanije 1929 = Zasedaniie gor. dumy. – *SNL* 45 (522), 25.04.1929, lk 2.
- Zoil 1927 = Zoil. Shtrikhi. – *SNL* 1 (192), 1.01.1927, lk 3.

- Zubnoi 1925a = Zubnoi vrach Ie. F. Smirnova. – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 4.
Zubnoi 1925b = Zubnoi vrach Ie. Teker. – *SNL* 6, 1.10.1925, lk 4.
Zubnoi 1926 = Zubnoi vrach R. A. Zagor'ie-Voitinskaia. – *NL* 69 (298), 4.09.1926, lk 4.
Zubnoi 1928 = Zubnoi vrach Ie. Smirnova – *SNL* 123 (454), 1.11.1928, lk 4.
Zubnoi 1929 = Zubnoi tehnik I. M. Liuboshevskii. – *SNL* 70 (547), 29.06.1929, lk 4.
Žertvõ 1929 = Zhertvy napadenii. – *SNL* 5 (482), 12.01.1929, lk 2.
Žuk 1926 = Zhuk. Zloby dnia. – *SNL* 147 (191), 29.05.1926, lk 3.
Žuk 1927 = Zhuk. Zloby dnia. – *SNL* 44 (225), 12.04.1927, lk 3.
Žuk 1929 = Zhuk. Zloby dnia. – *SNL* 147 (624), 31.12.1929, lk 4.
Tabatšnaja 1924 = Tabachnaia fabr. "Regina" byvsh. "Aino". – *BNL* 62, 30.08.1924, lk 4.
Tablitsa 1928 = Tablitsa vyigryshei. – *NL* 7, 24.01.1928, lk 4.
Tapskaja 1927 = Tapskaia kolbasnaia. – *SNL* 116 (297), 8.10.1927, lk 3.
Telegrammõ 1923 = Telegrammy Narvskogo agentstva. – *NL* 59, 25.09.1923, lk 3.
Tennmann 1926 = Zubnoi vrach L. Tennmann. – *NL* 45 (274), 12.06.1926, lk 4.
Terme 1927 = Priezžhaia grafolog-khiromantka m-me Terme. – *SNL* 37 (218), 26.03.1927, lk 4.
Torgovlja 1927 = Torgovlia A. Nymtak. – *SNL* 96 (277), 23.08.1927, lk 4.
Torgovo-promõšlennõ 1928. = Torgovo-promyshlennyi obzor. – *NL* 20, 10.03.1928, lk 2.
Trebujetsja 1923a = Trebuietsia masteritsa. – *NL* 19, 16.06.1923, lk 4.
Trebujetsja 1923b = Trebuietsia povariha. – *NL* 73, 27.10.1923, lk 4.
Tsvetõ 1929 = Tsvety. – *SNL* 34 (511), 23.03.1929, lk 4.
Tsentral 1924 = "Tsentral'". – *SNL* 22 (37), 27.02.1924, lk 4.
Tsur-Mülen 1925 = Doktor meditsiny F. A. Tsur-Miulen. – *NL* 87 (193), 22.08.1925, lk 4.
Tšai 1923. = Chai. – *SNL* 5, 4.12.1923, lk 3.
Tšastnaja 1923 = Chastnaia zhenskaia rukodel'naia shkola M. A. Mikhel'son. – *NL* 52. 8.09.1923, lk 4.
Tšudskoje 1929 = Uveselitel'nuiu poiezdku na Thudskoie ozero. – *SNL* 70 (547), 29.06.1929, lk 4.
Ubiistvo 1928 = Ubiistvo na poiedinke. – *NL* 35, 8.05.1928, lk 2.
Udar 1928 = Udar bil'iardnym kiiem. – *SNL* 73 (404), 7.07.1928, lk 3.
Ulitsnoje 1924 = Ulitchnoie bezobraziie. – *BNL* 86, 8.11.1924, lk 2.
Union 1924 = "Union". – *BNL* 65, 10.09.1924, lk 4.
Unt 1925 = T. Unt. Chasovoi master. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 5.
Uterjano 1925 = Uteriano. – *NL* 106 (212), 27.10.1925, lk 4.
Utšebniki 1926 = Uchebniki. – *NL* 68 (297), 31.08.1926, lk 4.
Utšenitš. kontsert 1929 = Uchenich. kontsert Muzykal'n. shkoly. – *SNL* 40 (517), 13.04.1929, lk 2.
V emigrantskoi 1928 = V emigrantskoi gimnazii. – *SNL* 88 (419), 11.08.1928, lk 2.
Ven 1924 = Ven. Grustnoie probuzhdeniie (Vmesto malen'kogo fel'ietona). – *BNL* 7, 22.03.1924, lk 2–3.
Vene 1925 = Vene Malen'kii fel'ieton. O gribakh. – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 3.
Vene 1926a = Vene Zhenskii vopros (Referat). – *SNL* 10 (54), 28.01.1926, lk 3.
Vene 1926b = Vene Malen'kii fel'ieton. O baryshniakh. (Iuridicheskii etiid) – *SNL* 57 (101), 29.05.1926, lk 3.
Vetšer 1929 = Večer russkikh skautov. – *SNL* 31 (508), 16.03.1929, lk 2.
Vinotorgovlja 1923 = Vinotorgovlia P. Teder. – *SNL* 11, 18.12.1923, lk 3.
Vjun 1924 = V'iun. Malen'kii fel'ieton. Deniok vydalsia. – *BNL* 6, 20.03.1924, lk 3.
Vnimanije 1923 = Vnimaniiie. – *NL* 47, 28.08.1923, lk 4.
Vnimaniju 1926 = Vnimaniiu dam! – *SNL* 117 (161), 16.10.1926, lk 4.

- Volgin 1924 = Volgin, Vasilii. Nashe budushcheie – *BNL* 66, 13.09.1924, lk 1.
Volgin 1925 = Volgin, Vasilii. Pora za rabotu! – *BNL* 20 (126), 17.02.1925, lk 1.
Vorõ 1928 = Vory ispol'zovali otsutstviie politseiskogo. – *SNL* 109 (440), 29.09.1928, lk 2.
V p'ianom 1928 = V p'ianom vide. – *SNL* 42 (373), 21.04.1928, lk 2.
V Svjatogore 1928a = V "Svjatogore". – *SNL* 126 (457), 8.11.1928, lk 2.
V Svjatogore 1928b = V "Svjatogore". – *SNL* 133 (464), 24.11.1928, lk 2.
Vzломštšiki 1928 = Vzломshchiki v "Severnoi gostinitse". – *SNL* 47 (378), 5.05.1928, lk 2.
V. V. 1925. Obyvatel'. – *BNL* 13 (119), 31.01.1925, lk 1.
Võstavka 1926 = Vystavka po zdravookhraneniiu i prizreniiu. – *NL* 33 (262), 27.04.1926, lk 2.
Võšgorodskuju 1929 = Vyshgorodskuiu ulitsu nado osvetit' ravnomerno. – *SNL* 141 (618), 12.12.1929, lk 2.

SUMMARY

The issue of identifying a city centre in a local text: Functions and images of Vyshgorodskaya street as the main street of Narva in the 1920s

OLGA BURDAKOVA

Associate Professor of Russian Language
Narva College of the University of Tartu
Olga.Burdakova@ut.ee

JELENA NÕMM

Lecturer in Russian Culture
Narva College of the University of Tartu
Jelena.Nomm@ut.ee

Keywords: concept of city center, place reputation, urban anthropology, local text, Narva periodicals, Narva history

The article is the second in the series of articles devoted to the historical reconstruction of perceptions about the city centre in the local text of Narva in Russian-language printed media of the 1920s. Although printed media of the 1920s referred to the city centre as neither a particular point nor a line on a city map but as a large district, much of which coincided with the boundaries of the Südalinn administrative area, one street (Vyshgorodskaya st.) within this district was unequivocally regarded as the main one. Following the approach proposed in the first article of the series (Burdakova & Nõmm 2025), the second article attempts to answer the question of what functions Narva's residents in the 1920s attributed to the city centre by analysing and defining objects and events held on Vyshgorodskaya street as they were mentioned in Russian-language newspaper texts of the 1920s.

During those years, Vyshgorodskaya street was known for many various offices and businesses located there (over 140 in 32 buildings), which offered a wide range of services: cultural-educational, entertainment-related, financial, commercial, household, medical, legal, consular, informational, and

more. It served as the city's ceremonial thoroughfare, being a place for both religious and secular cultural events: Orthodox processions on church holidays and parades of participants in city festive events on the Independence Day of the Republic of Estonia (24 February), the Day of the Disabled (the day of collection of donations to the General Laidoner Disabled Fund), National Firemen's Day, the days of school holidays to celebrate the end of the school year, etc., were held there.

In printed media, the street acquires presentational, recreational, and socio-communicative functions in city life (a venue for bridal viewings, meetings, and the exchange of local news), and it is also regarded as an object of social scrutiny (journalists and residents closely monitored the state of its buildings, pavements, lighting and public conduct of city residents on Vyshgorodskaya street).

Olga Burdakova (PhD) on Tartu Ülikooli Narva kolledži vene keele kaasprofessor, võõrkeelte osakonna juhataja, üle 80 teaduspublikatsiooni autor. Tema uurimisvaldkonnad on linnaantropoloogia, korpuslingvistika, vene keele grammatika, vene keele kui võõrkeele ja vene keele kui emakeele õpetamise meetodika.

Olga Burdakova (PhD) is Associate Professor of Russian Language at Narva College of the University of Tartu, Head of the Department of Foreign Languages, author of more than 80 research publications. Her research interests include urban anthropology, corpus linguistics, Russian grammar, methodology of teaching Russian as a foreign language and Russian as a mother tongue.

Olga.Burdakova@ut.ee

Jelena Nõmm (PhD) on Tartu Ülikooli Narva kolledži vene kultuuri lektor, üle 80 teaduspublikatsiooni autor. Tema uurimisvaldkondade hulka kuuluvad linnaantropoloogia ja Narva lokaalne tekst, korpuslingvistika, vene-eesti kultuurisuhted, 19. sajandi teise poole vene kirjandus ja kultuur, kultuuridevaheline kommunikatsioon ja mitmekultuuriline haridus.

Jelena Nõmm (PhD) is Lecturer in Russian Culture at Narva College of the University of Tartu and the author of over 80 scholarly publications. Among her research areas are urban anthropology and the local text of Narva, corpus linguistics, Russian-Estonian cultural relations, Russian literature and culture of the second half of the 19th century, intercultural communication and multi-cultural education.

Jelena.Nomm@ut.ee